

Economisch-Statistische Berichten

Het inkomen der economisten

★

Mr. Ir. A. W. Quint

Popularisering van het effectenbezit

★

Mr. G. H. Dijkmans van Gunst

De pools en conventies in de Rijnvaart

★

J. Röpcke

Een experiment voor de produktiviteitsopvoering in de Belgische schoennijverheid

★

Drs. R. Kool

Het marktonderzoek voor tropische produkten

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

41e JAARGANG

No. 2049

WOENSDAG 26 SEPTEMBER 1956

ARNHEMSCHE HYPOTHEEKBANK N.V.

AGENTSCHAP ROTTERDAM - Mr. J. R. PENTERMANN

2e Westewagenhof 1 (St. Laurens huis)

Telefoon 29527

Wij belasten ons met het bewaren en administreren van Uw effectenbezit, in welk geval wij o.a. zorgen voor het knippen en verzilveren van coupons en dividendbewijzen, het adviseren bij emissies, het nazien van uitlotingen en het incasseren van aflosbare obligaties. Vraagt nadere inlichtingen aan de

Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.

91 kantoren in Nederland

vacatures

Steenkolen Handelsvereniging N.V.
WESTERKADE 2 — ROTTERDAM

vraagt een

STAF- FUNCTIONARIS

ter assistentie van de directie-secretaris. Leeftijd tot \pm 30 jaar. Academische opleiding, bij voorkeur de economische, strekt tot aanbeveling.

Gegadigden moeten bereid zijn eventueel aan psychologisch onderzoek deel te nemen.

Met de hand geschreven brieven (niet met ball-point) te richten aan de afdeling Personeelszaken.

Op de enveloppe in linker bovenhoek vermelden „secretariaat”.

R. Mees & Zoonen
Bankiers en
Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam - 's-Gravenhage
Delft - Schiedam - Vlaardingen
Alblasserdam

Adviezen inzake
levensverzekeringen
en pensioencontracten

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut
Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, 6, Place Royale, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.
Speciale nummers f. 2.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij H.A.M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

Het inkomen der economisten

Het door het Nederlandsch Economisch Instituut uitgebrachte rapport „De academisch gevormde econoom in Nederland; een onderzoek naar opleiding en maatschappelijke positie”, aan welks hoofdstuk over de werkkringen der economisten op deze plaats reeds aandacht is geschonken ¹⁾, onthult ook een en ander omtrent de inkomenspositie der geënquêteerden ²⁾. De enquêteurs hebben het niet gewaagd de afgestudeerden exacte gegevens betreffende het door hen verdiende inkomen te vragen; slechts naar de orde van grootte ervan werd geïnformeerd. Van de geënquêteerden was 9 pCt. niet genegen hierop een antwoord te geven. Voorts hebben de cijfers geen betrekking op degenen onder de geënquêteerden die buiten Nederland werkten (8 pCt.). Van de overigen bleek in 1951 een ruime meerderheid, nl. 61 pCt., meer dan f. 7.000 per jaar te verdienen; 36 pCt. verdiende meer dan f. 10.000 en van 17 pCt. der geënquêteerden lag het jaarinkomen boven de f. 15.000.

Het aantal jaren dat de geënquêteerde reeds werkzaam was, bleek een belangrijke invloed op de hoogte van zijn inkomen uit te oefenen, getuige het feit dat van de vóór 1930 afgestudeerde geënquêteerden ruim de helft, nl. 52 pCt. een inkomen genoot van meer dan f. 15.000 per jaar, terwijl het overeenkomstige percentage voor de na 1949 afgestudeerden slechts 1 bedroeg. Van laatstgenoemden verdiende het overgrote deel, nl. 76 pCt., een inkomen dat lag tussen f. 3.500 en f. 7.000 per jaar. Van de vóór 1930 afgestudeerden bedroeg dit percentage slechts 3.

Teneinde eventuele verschillen in inkomenshoogte tussen de diverse werkkringen na te gaan werden de werkkringen der geënquêteerden weer onderscheiden in de vier hoofdgroepen, waarvan een vorig maal reeds melding werd gemaakt: het bedrijfsleven, het vrije beroep, de Overheid en de instellingen. De gemiddelde inkomenspositie van de in het bedrijfsleven werkzame geënquêteerden en van die, welke een vrij beroep uitoefenden, bleek duidelijk gunstiger te zijn dan van de geënquêteerden die een functie bij de Overheid of de

instellingen bekleedden. In de hoogste inkomensgroep — meer dan f. 15.000 per jaar — bevond zich slechts 2, resp. 9 pCt. der bij de Overheid en de instellingen werkzame geënquêteerden; voor de beoefenaren van vrije beroepen en voor hen, die werkzaam waren in het bedrijfsleven bleken deze percentages aanmerkelijk hoger te zijn: zij bedroegen nl. resp. 34 en 19.

De gunstige inkomenspositie van laatstgenoemden, zo bleek bij nader onderzoek, werd voornamelijk veroorzaakt door het feit dat de zelfstandige accountants en de directieleden overwegend een inkomen van meer dan f. 15.000 per jaar verdienden. Wanneer deze beide groepen van geënquêteerden buiten beschouwing worden gelaten, dan is het verschil in inkomenspositie tussen enerzijds de geënquêteerden werkzaam bij de Overheid en de instellingen en anderzijds de werkzamen in het bedrijfsleven en de beoefenaren van vrije beroepen voor het grootste gedeelte verdwenen.

Overigens blijkt uit het onderzoek dat de gunstiger inkomenspositie der in het bedrijfsleven en de vrije beroepen werkzamen eerst optreedt nadat de geënquêteerden reeds enige tijd werkzaam zijn geweest. Voor de pas afgestudeerde geënquêteerden (d.w.z. voor hen die van 1949—1951 afstudeerden) in dienst van de Overheid of de instellingen, was de salarispositie zelfs iets gunstiger dan voor degenen onder de geënquêteerden die in het bedrijfsleven werkzaam waren of een vrij beroep uitoefenden. Voor de eerder afgestudeerden der eerstgenoemde groepen geënquêteerden was het inkomen echter lager dan dat der afgestudeerden in het bedrijfsleven en met een vrij beroep; het voor de eerste groepen nadelige verschil bleek groter te zijn naarmate hun representanten langer afgestudeerd waren. Hoewel dit verschijnsel voor een belangrijk deel op rekening van de hogere beloning van de directieleden en de zelfstandige accountants moet worden geschreven — deze zijn onder de „oudere” geënquêteerden sterker vertegenwoordigd dan onder de pas afgestudeerden —, bleek het bedoelde verschijnsel toch ook voor de overige in het bedrijfsleven werkzame geënquêteerden en voor de beoefenaren van vrije beroepen — zij het aanmerkelijk verzwakt — op te gaan.

N.E.I.

R. VOSKUIL.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Het inkomen der economisten, door Drs. R. Voskuil	843	Aantekeningen:	
Popularisering van het effectenbezit, door Mr. Ir. A. W. Quint	845	Emigratie in 1955	854
De pools en conventies in de Rijnvaart, door Mr. G. H. Dijkmans van Gunst	846	Afbetaling	856
Een experiment voor de produktiviteitsopvoering in de Belgische schoennijverheid, door J. Röpcke	848	Ingezonden stuk:	
Het marktonderzoek voor tropische produkten, door Drs. R. Kool	851	Het teveel aan boerenzoons in de landbouw, door Dr. Ir. A. W. G. Koppejan, met een naschrift van Dr. Ir. A. Maris	857
		Geld- en kapitaalmarkt, door Drs. J. C. Brezet ...	859
		Statistieken:	
		Werkloosheid	859

COMMISSIE VAN REDACTIE: C. van den Berg; Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

DE ARTIKELLEN VAN DEZE WEEK

Mr. Ir. A. W. QUINT, Popularisering van het effectenbezit.

Schr. behandelt deze kwestie tegen de achtergrond van het thans actuele vraagstuk der bezitsvorming, waarvan een der vormen het bezit van effecten in kleine coupures is. Tot nu toe is een rem op de verwerving van effectenbezit, dat de met de aankoop gemoeide middelen de financiële draagkracht der betrokkenen overschrijden. In dit verband bepaald heeft de Staat zich bij zijn jongste lening bepaald tot stukken van f. 1.000, waarbij hij tevens verwijst naar de gemeentelijke premie-leningen welke meest in coupures van f. 100 verdeeld zijn en naar het succes van de klantenobligaties van Albert Heyn. De aan de belegger ter beschikking staande variatie op het terrein der kleine coupures is echter nog klein. Schr. vraagt zich af of men uit de geringe omvang van de handel in kleine coupures wel mag concluderen tot geringe belangstelling van het publiek. Is niet veeleer van een wisselwerking sprake, in die zin, dat zodra de kleine coupure in grotere mate verkrijgbaar is, ook het belegend publiek hierdoor zal worden gestimuleerd? Vervolgens gaat schr. in op enkele kosten welke als regel zwaarder drukken op het rendement van kleine dan van grote coupures.

Mr. G. H. DIJKMANS VAN GUNST, De pools en conventies in de Rijnvaart.

Schr. behandelt dit vraagstuk tegen de achtergrond van zijn beschouwing over de verhouding van Overheid en bedrijfsleven in het vervoer; in „E.-S.B.” van 12 september jl. Hij gaat in op de vraag vanuit welke gezichtshoek men in Nederland de door het bedrijfsleven naar aanleiding van de Economische Rijnvaartconferentie in 1952 gesloten overeenkomsten op het gebied van de Rijnvrachten en de afkeurende houding van de Hoge Autoriteit der Kolen- en Staalgemeenschap t.a.v. deze overeenkomsten kan bezien. Schr. heeft waarderung voor de als vruchten van de eigen activiteit van het bedrijfsleven tot stand gekomen pools en conventies in de Rijnvaart. Hij is echter voorstander van een zodanige vrijheid op vervoergebied, dat hierbij aan de Overheid een paar sleutelposities worden gelaten. Dit goedkeuringsrecht ontbreekt bij de pools en conventies. Schr. vraagt zich af welk orgaan in het internationale milieu van de Rijnvaart de rol van de Overheid zal moeten vervullen. Volgens hem zou door een nieuwe interpretatie van art. 1 der Mannheimer-akte dit goedkeuringsrecht binnen het juridische kader van deze akte gebracht kunnen worden.

J. RÖPCKE, Een experiment voor de produktiviteitsopvoering in de Belgische schoennijverheid.

Schr. geeft een overzicht van de vorm, waarin de samenwerking door de bedrijven, die zich voor het in de titel vermelde programma hebben aangemeld, met de vakbonden en met de buiten de bedrijven staande deskundigen van de Belgische Dienst Opvoering Produktiviteit, is gegoten. Vervolgens bespreekt hij de taken waarmee de verschillende diensten, waaronder een of meer deskundigen ressorteren die als raadgevers bij de ondernemingshoofden optreden, zijn belast. Schr. stelt vast dat de resultaten van het eerste jaar van de actie, dat op 31 december 1955 werd afgesloten, van bedrijf tot bedrijf sterk verschillen. De produktiviteitsopvoering heeft verschillende bedrijven toegelaten loonsverhogingen te

verlenen aan het personeel. Daar bij deze bedrijven de verkoop toegenomen is, is door de produktiviteitsopvoering geen technologische werkloosheid ontstaan.

Drs. R. Kool, Het marktonderzoek voor tropische producten.

Voor het welslagen van elk ontwikkelingsplan zijn de afzetmogelijkheden voor de te verwachten produkten bepalend. Men dient dus deze afzetmogelijkheden te onderzoeken. Voor het tropische land zal hierbij het onderzoek naar de exportmogelijkheden veelal van meer belang blijken dan dat naar de toekomstige afzetruimte in het eigen land. Schr. geeft een tweetal voorbeelden van marktonderzoek naar agrarische produkten. In verband met het feit, dat uit vele welvaartsrapporten niet blijkt, dat men zich de wederzijdse betrekking tussen bedrijfs-grootte en marktprijs altijd bewust is, geeft schr. eerst een voorbeeld dat op de relatie tussen bedrijfs-grootte, en afzetruimte betrekking heeft. Als bedrijf kiest hij het Wageningen-project van de Stichting tot Ontwikkeling van Machinale Landbouw in Suriname. Als voorbeeld van een marktanalyse voor een tropisch produkt is het onderzoek van het Nederlandsch Economisch Instituut naar de afzetmogelijkheden van Surinaamse koffie op de wereldmarkt genomen.

— SOMMAIRE —

Mr. Ir. A. W. QUINT, Popularisation du portefeuille de titres.

Le problème de la constitution de patrimoine est actuellement en Hollande au premier plan de l'actualité. Dans le cadre de la constitution de patrimoine, ce sont également les titres en petites coupures qui viennent en considération. Dans cet article l'auteur rompt une lance pour la popularisation du portefeuille de titres et traite des avantages et des inconvénients inhérents aux petites coupures.

Mr. G. H. DIJKMANS VAN GUNST, Les pools et conventions dans la navigation rhénane.

Faisant suite à son article publié dans notre édition du 12 septembre dernier, l'auteur traite des pools et conventions dans la navigation rhénane. L'auteur estime le droit d'approbation du gouvernement en matière de transports réalisable dans le milieu international de la navigation rhénane par une nouvelle interprétation de l'article premier de la Convention de Mannheim.

J. RÖPCKE, Une expérience pour l'augmentation de la productivité dans l'industrie de la chaussure en Belgique.

L'auteur donne une vue d'ensemble de la forme qui a été donnée à la coopération par les firmes qui se sont présentées pour le programme susmentionné. Les résultats obtenus dépendent en grande mesure de l'attitude qu'adopte la direction d'une entreprise.

Drs. R. KOOL, L'analyse du marché pour les denrées tropicales.

L'auteur nous parle d'abord du rapport entre l'importance d'une entreprise et du débouché possible en choisissant comme entreprise le projet Wageningen au Surinam. Comme exemple d'une analyse du marché pour une denrée tropicale, l'auteur a pris une étude du Nederlandsch Economisch Instituut.

Popularisering van het effectenbezit

In de afgelopen maanden heeft het vraagstuk der bezitsvorming meer de aandacht getrokken dan daarvoor het geval was. Grote groepen der bevolking staan sympathiek tegenover de gedachte om ook hen, die behalve kleding, huisraad etc. niets bezitten, aan te moedigen duurzaam bezit te vormen. Indien men echter enigszins dieper hierop ingaat, komt men al spoedig voor de vraag te staan, welke bezitsobjecten het meest voor hen in aanmerking komen. De allereerste stap tot bezitsvorming zal uiteraard moeten bestaan in een spaarbankboekje en het moet bepaald ontraden worden dat men zich tot „duurzame” objecten zou wenden alvorens over een zeker spaarsaldo te beschikken.

Tot deze „duurzamer” objecten behoren in de eerste plaats de eigen woning alsmede effecten, terwijl ook (aanvullende) oudedags- en studieverzekeringen in dit verband genoemd moeten worden. Zowel de eigen woning als polissen zijn voor de kleine man aanvaardbare begrippen. Bekend is hoe ten plattelande en in de kleine steden het eigen huis voor velen een begeerd bezitsobject vormt; anderzijds komt bijv. de begrafenisverzekering bij de lagere inkomenstrekkingen vrijwel algemeen voor.

Hoe geheel anders is het gesteld met effecten, waar brede kringen der bevolking nog met zekere huiver tegenover staan. Hier geldt ongetwijfeld de spreuk „Onbekend maakt onbemind”.

In het interim-rapport der Commissie Bezitsspreiding: „Bevordering van bezitsvorming door sparen”¹⁾ worden op blz. 30 en 31 obligaties, aandelen en depotfractiebewijzen getoetst aan de criteria van duurzaam bezit. Deze criteria zijn: voldoende waardevastheid en het bieden van waarborgen tegen al te gereede ontsparing²⁾.

Wat dit laatste punt betreft is uiteraard bij effectenbezit de mogelijkheid tot verzilvering steeds aanwezig, hoewel men daar minder snel toe zal overgaan dan tot het opnemen van geld op een spaarbankboekje.

De waardevastheid van effectenbezit is beperkt: het koersrisico van aandelen is aanzienlijk, dat van obligaties belangrijk minder, hoewel hier de fluctuatie van de rentevoet in de koers tot uiting komt. Een nadeel van obligatiebezit is echter dat de obligatiehouder ten volle de nadelen van de geldontwaarding ondervindt, terwijl aandelenbezit in dit opzicht een zekere waarborg kan bieden.

De Commissie Bezitsspreiding staat, blijkens genoemd rapport, gereserveerd waar het risicodragende beleggingen voor kleine spaarders betreft. Verwerving van aandelen acht zij eerst dan aangewezen wanneer de verkrijger zich enig noemenswaardig risico kan veroorloven. Preferente aandelen acht de Commissie voor de kleine spaarder meer in aanmerking te komen dan gewone aandelen.

Voor diegenen die over voldoende reserve beschikken om enig risico te kunnen dragen acht de Commissie depotfractiebewijzen, participatiebewijzen en aandelen in beleggingsmaatschappijen een geëigende beleggingsvorm. Hieraan kan nog worden toegevoegd, dat naast de preferente aandelen, met name de winstdelende obligaties een geschikte beleggingsvorm voor de kleine spaarder kunnen worden genoemd.

Uit het voorgaande volgt dat effecten bij de bezitsvorming een belangrijke rol kunnen spelen. Ook van de zijde der onderneming bezien moet popularisering van het effectenbezit gewenst geacht worden, aangezien hierdoor nieuwe bronnen voor kapitaalverschaffing worden aangeboord. Van vooraanstaande zijde is dan ook de laatste tijd voor deze gedachte een lans gebroken³⁾.

Genoemde popularisering is echter niet alleen te bereiken door rondleidingen ter beurze e.d., hoe wenselijk deze middelen op zichzelf ook zijn. Men dient de bestaande remmingen voor de kleine spaarder om tot aankoop van effecten over te gaan, terdege onder het oog te zien. Een dier remmingen is bijv. gelegen in de psychologische weerstand om zich tot een bank- of commissiennairskantoor te wenden. Voor middenstanders en agrariërs bestaan deze bezwaren niet, aangezien eerstgenoemde groep als regel reeds met de Middenstandsbank een relatie zal hebben, terwijl voor de agrarische bevolking (boeren en landarbeiders) de Boerenleenbank als spaarbank optreedt.

Een andere rem is daarin gelegen, dat de met aankoop van stukken gemoeide middelen de financiële draagkracht der betrokkenen overschrijden. Teneinde hieraan tegemoet te komen is het wenselijk, dat de effectenbezitter in spé de keus kan maken uit een groot aantal kleine coupures. Hieronder zijn te verstaan: onder-aandelen, certificaten van aandelen, preferente aandelen en obligaties, met een nominale waarde van f. 250 of minder. Tevens kunnen hiertoe worden gerekend de depotfractiebewijzen en participatiebewijzen, waarvan de notering een bedrag van f. 500 niet overschrijdt. In de aandelen sfeer hebben de kleine coupures meestal de vorm van certificaten, hetgeen niet wegneemt, dat een aantal N.V.'s zelf onderaandelen heeft uitgegeven.

Het spreekt vanzelf dat, om het bezit dezer stukken voor de kleine spaarder aantrekkelijk te maken, zij een zekere mate van courantheid dienen te bezitten.

Indien men de feitelijke situatie onder ogen ziet dan blijkt er wat de kleine coupures betreft in de aandelen sfeer de meeste keuze te bestaan, doch zoals reeds werd opgemerkt, komt deze sfeer voor de kleine spaarder niet allereerst in aanmerking. Bovendien is slechts in enkele hoofdfondsen van een regelmatige handel in kleine coupures sprake. In dit verband kan nog worden gewezen op de recente aankondiging van de K.L.M., dat zij een emissie voorbereidt met uitsluitend aandelen van f. 100.

In de obligatiesfeer zijn slechts voor enkele staatsleningen de kleine coupures als courant te beschouwen. Het trekt de aandacht, dat in 1951 voor het laatst door de Staat obligaties van f. 100 zijn uitgegeven, dat de leningen 1953 en 1954 nog wel stukken van f. 500 omvatten, doch dat men zich bij de jongste Staatslening (1956) bepaald heeft tot stukken van f. 1.000. De verklaring zal wel daarin gezocht moeten worden, dat de Staat zich de laatste jaren met name tot de grote institutionele beleggers heeft willen richten en voorts dat hij de extra kosten verbonden aan het uitgeven van kleine coupures heeft willen vermijden. Toch is het jammer, dat de Staat op deze wijze geen bijdrage heeft geleverd tot de bezitsvorming van de kleine spaarder.

¹⁾ „De bevordering van het sparen en van de aanwending van spaargelden voor de vorming van meer duurzaam bezit”, Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf, 's-Gravenhage, 1955.

²⁾ T.a.p. blz. 24.

³⁾ Zie o.a.: Rede van Mr. K. P. van der Mandele, 2 januari 1956; Dr. P. Rijkens: „Theorie en praktijk van de winstdeling”, rede 24 maart 1956 (Unilever N.V., Rotterdam). Vgl. ook het artikel „Volkskapitalisme” in „E.-S.B.” van 3 januari 1951.

In tegenstelling met het voorgaande wordt bij de gemeentelijke premieën het meest gehandeld in coupures van f. 100. Volgens een publikatie van een der grote banken is de premieën als geen ander effect geschikt om de kleine spaarder de weg naar de beurs te effenen. De kans op een premie zal hier bovendien de duurzaamheid van het bezit in de hand werken.

Een groot succes van de laatste tijd zijn de klantenobligaties Albert Heyn. Door hieraan de vorm van winst-delende obligaties te geven, heeft men blijkbaar een beleggingsvorm geschapen, die bij de kleine spaarder bijzonder goed aanslaat en waarvoor hij zich gaarne een spaaroffer getroost. Bovendien wordt de verkrijging hem bijzonder gemakkelijk gemaakt (spaarzegels). Blijkens het jaarverslag over 1955 is de eerste lening groot f. 2½ mln. in haar geheel uitgegeven en moest overgegaan worden tot een emissie van een tweede lening groot f. 5 mln.

Wat de depotfractie- en participatiebewijzen betreft, vindt regelmatig handel in kleinere coupures plaats, hetgeen in veel sterkere mate geldt voor de onderaandelen van enkele beleggingsmaatschappijen.

Indien men het gehele terrein overziet is de omvang van de handel in kleine coupures van beperkte aard, waaruit zou kunnen worden geconcludeerd, dat de belangstelling van het publiek niet groot te noemen is. De financiële wereld stelt zich in het algemeen op het standpunt dat, indien en voor zover de behoefte aan kleine coupures groter zou worden, daarin zonder twijfel zou worden voorzien. De vraag rijst echter, of hier niet van een wisselwerking gesproken moet worden, in dier voege, dat, zodra de kleine coupure in grotere mate verkrijgbaar is, ook het belegend publiek hierdoor zal worden gestimuleerd.

Het valt niet te ontkennen, dat aan de kleine coupure enkele technische bezwaren zijn verbonden. In de eerste plaats zijn de aanmaakkosten van kleine coupures hoger, al komen deze als regel voor rekening van de uitgevende lichamen. Voorts is een bezwaar, dat de administratiekosten hoog zijn en dat hiervoor slechts een gedeeltelijke vergoeding wordt gevonden in de provisie, zodat deze stukken een verliespost voor de banken en commissie-kantoren betekenen.

Vervolgens kan erop gewezen worden dat, indien de kleine coupure niet dooréén leverbaar is met de grote stukken, de koers als regel hoger zal zijn in verband met de door de hoeklieden berekende risico-premie.

Voor zover de revenuen dezer stukken onderworpen zijn aan dividendbelasting, zal hierdoor het netto-rendement gedrukt worden, aangezien de kleine man als regel niet onder de inkomstenbelasting zal vallen, zodat de dividendbelasting niet kan worden verrekend. Voorts zal de hogere provisie het netto-rendement eveneens drukken.

Dit laatste speelt met name bij de couponprovisie, welke 6 pro mille bedraagt met een minimum van f. 0,15, een rol. Dit betekent, dat over een halfjaarlijkse rente van bijv. f. 1,50, f. 0,15, d.w.z. 10 pCt. provisie moet worden betaald.

De provisie op dividendnota's bedraagt f. 0,10 per dividendbewijs, ongeacht de grootte van het dividend. Dit betekent, dat ook hier de provisie voor de kleine coupures relatief zwaarder zal drukken. Daarentegen zijn de aan- en verkoopkosten van effecten evenredig met de reële waarde, zodat zich te dien aanzien tussen grote en kleine stukken geen verschillen voordoen. Ten slotte brengt bij emissies het verhandelen der kleine claims veel administratieve rompslomp voor de kantoren mee.

Hoewel dus het netto-rendement van kleine coupures lager is dan dat van grote stukken, zal het als regel toch hoger zijn dan de spaarbankrente.

Vermeld zij verder nog, dat er ter beurze vrijwel geen effecten verkrijgbaar zijn met een lagere nominale waarde dan f. 100. Voor zover het aandelen betreft zullen, in verband met de gestegen koersen, de met aankoop gemoeide bedragen in vele gevallen nog te zwaar blijken. Men kan zich dan ook afvragen, of niet naar nominale waarden gestreefd moet worden van f. 25 à f. 50. Weliswaar heeft de Koninklijke Olie aandelen van f. 50 uitgegeven doch deze staan op naam, hetgeen de belangstelling niet heeft bevorderd⁴⁾. Het spreekt vanzelf, dat bij uitgifte dezer zeer kleine coupures, de hierboven geschetste administratieve bezwaren nog zwaarder zullen gaan wegen. In de Verenigde Staten is te dien aanzien de situatie veel gunstiger, aangezien alle aandelen op naam luiden en dus de dividendbetaling door middel van een cheque kan geschieden. Ook voor de moeilijkheden met kleine claims heeft men daar een oplossing gevonden.

⁴⁾ Sinds dit artikel geschreven werd verscheen het voorstel der Koninklijke, om alle bestaande aandelen te splitsen in aandelen met een nominale waarde van f. 20. Hierdoor wordt dit stuk voor de kleine man bereikbaar.

Hilversum.

Mr. Ir. A. W. QUINT.

De pools en conventies in de Rijnvaart

Tegen de achtergrond van mijn beschouwingen over de verhouding van Overheid en bedrijfsleven in het vervoer, in „E.-S.B.” van 12 dezer, zal in dit artikel aandacht worden geschonken aan het vraagstuk van de pools en conventies in de Rijnvaart. De geschiedenis is bekend. De Economische Rijnvaartconferentie van 1952, waaraan zowel door de Regeringen als het bedrijfsleven werd deelgenomen, leidde o.a. tot de uitkomst, dat het bedrijfsleven in onderling overleg zou trachten te komen tot zekere regelingen betreffende de vrachtevorming in de Rijnvaart. De ingevolge daarvan door het bedrijfsleven ondernomen stappen hebben geleid tot bepaalde overeenkomsten op het gebied van de Rijnvrachten tusschen de bedrijfsgenoten.

Deze overeenkomsten, die dus als het gevolg van de instigatie van 1952 mogen worden beschouwd, hebben,

gelijk men weet, zowel binnen het bedrijfsleven zelf, als vooral van de zijde van de betrokken Regeringen tot zeer uiteenlopende reacties geleid. Men kan hier spreken van een staalkaart van beoordelingen, die begint bij duidelijke voldoening en via twijfel naar een even duidelijke afwijzing loopt, of omgekeerd. Tot degenen, die afwijzend staan tegenover de bereikte resultaten, behoort de Hoge Autoriteit der Kolen- en Staalgemeenschap, die deze overeenkomsten acht niet te passen in het kader van haar vervoerpolitiek¹⁾. Van regeringszijde vreest men kartelvorming en daarmee verbonden prijsopdrijving. Teleurstelling, aarzeling, beduchtheid zijn naar aanleiding van deze gang van zaken de meest op de voorgrond

¹⁾ De vraag, of de H.A. aan het K.S.G.-verdrag c.a. de bevoegdheid tot het voeren van een vervoerpolitiek kan ontleenen en hoever e.v. deze bevoegdheid gaat, blijft hier buiten beschouwing.

tredende gevoelens. Die teleurstelling is begrijpelijk bij hen, die aan de totstandkoming van deze overeenkomsten hebben medegewerkt. Zijn de aarzeling en de beduchtheid dat niet evenzeer?

Het duidelijkst heeft de Hoge Autoriteit zich terzake uitgesproken in verband met het door haar aan de orde gestelde vraagstuk van de opheffing der door haar aanwezig geachte dispariteiten tussen de vrachten in de binnenlandse en in de grensoverschrijdende wilde vaart. Zij is van mening alleen een oplossing van het dispariteitenvraagstuk te kunnen aanvaarden, welke gebaseerd is op een multilaterale verplichting van de Regeringen der deelnemende staten. Zij verwerpt daarmee uitdrukkelijk regelingen tussen bedrijfsgenoten als middel tot het door haar nagestreefde doel en stelt als enige mogelijke oplossing een regeling, waarvoor de deelnemende Staten zich garant zouden moeten verklaren en die deze dus aan het bedrijfsleven in hun gebied zouden moeten kunnen opleggen. Want ook al zou men in de vorm van vrachtencommissies het bedrijfsleven een mogelijkheid van meespreken inruimen, de leiding zal toch altijd bij een orgaan met overheidskarakter moeten berusten. Het is begrijpelijk, dat dit standpunt in een bedrijfstak, die tot nu toe in volkomen vrijheid zijn zaken heeft kunnen doen, heftige beroering heeft gewekt.

Het kan zijn nut hebben deze situatie uit de Nederlandse gezichtshoek wat nader te bezien en de vraag te stellen, of niet de zelfwerkzaamheid van het bedrijfsleven op dit gebied waardering en de houding van de H.A. afkeuring verdient. In het vorige artikel ²⁾ werd er nog eens de aandacht op gevestigd, dat de zelfwerkzaamheid van het bedrijfsleven een essentieel element van het vervoerbeleid hier te lande is. Het valt niet te ontkennen, dat de pools en conventies in de Rijnvaart vruchten van de eigen activiteit in het bedrijfsleven zijn en als zodanig verdienen zij dus waardering. Anderzijds valt niet te ontkennen, dat het vervoerbeleid van de H.A. zich kenmerkt door een vooropstellen van haar supranationaal gezag. Dit is zeer duidelijk naar voren gekomen bij de bemoeiingen, die de H.A. gehad heeft en nog heeft met de internationale degressieve spoorwegtarieven voor K.S.G.-goederen en het is reeds daardoor volkomen begrijpelijk, dat dit beleid hier te lande op scherpe kritiek stuit.

Zou men nu van de kant der Nederlandse Overheid in deze aangelegenheid zonder meer de zijde van het bedrijfsleven moeten kiezen? In het vorige artikel wees ik erop, dat de vrijheid, die op vervoergebied aan het bedrijfsleven hier te lande gelaten wordt, alleen bestaanbaar is, wanneer de Overheid beschikt over een paar sleutelposities. Eén daarvan is het recht tot goedkeuring van tarieven. Dit goedkeuringsrecht vormt de schakel tussen wat het eigen initiatief van het bedrijfsleven in deze vermag tot stand te brengen en wat uit een oogpunt van algemeen vervoerbelang ten slotte aanvaardbaar is. En dit goedkeuringsrecht, deze schakel, ontbreekt in het geval der pools en conventies; bedrijfsleven en Overheid staan hier geïsoleerd tegenover elkaar en deze situatie is de oorzaak eensdeels van de teleurstelling, anderdeels van de onzekere en afkeurende houding t.a.v. deze overeenkomsten. Er is dus gezien vanuit het standpunt van het Nederlandse vervoerbeleid alle reden zich over de mogelijkheid van zulk een goedkeuringsrecht en over de vraag, of daarin een middel zou kunnen zijn gelegen voor een bevredigende oplossing van de bestaande controversen, te beraden.

Het maakt waarschijnlijk een enigszins simplistische indruk, wanneer men het invoeren van een goedkeuringsrecht aanbeveelt als een middel tot oplossing van de terzake van de pools en conventies bestaande controversen. Inderdaad is daarmee op zichzelf nog weinig gezegd. Men kan een goedkeuringsrecht aanmerken als een zuiver formele aangelegenheid, formeel in die zin, dat alles afhangt van de zin waarin en het doel waartoe zulk een recht wordt gebruikt. Wel kan men zeggen, dat wie een goedkeuringsrecht schept, er blijk van geeft een eigen originele activiteit te verwachten van degene op wie het van toepassing zal zijn, maar het is een feit, dat dit recht vaak op zuiver dirigistische wijze wordt toegepast. Dit laatste zou hier natuurlijk uitgesloten moeten zijn, integendeel de hier aanbevolen gang van zaken zou alleen het beoogde effect hebben, indien van overheidszijde een sterk stimulerende invloed op het bedrijfsleven zou uitgaan, die eigen werkzaamheid zou waarderen en aanmoedigen. Het zou daarbij van bijzonder nut kunnen zijn, wanneer de Overheid het bedrijfsleven niet in het onzekere zou laten omtrent de normen, waarvan zij bij de toepassing van haar bevoegdheden zou uitgaan. Maar wat het allermeest van belang is, is de rol, die de Overheid zich in dit proces zal toebedelen. Dit zal een rol op de achtergrond moeten zijn, hetgeen tevens inhoudt, dat de normen, die zij hanteert door gezonde markteconomische beginselen zullen moeten worden gedragen. Om niet in herhalingen te vallen moge ik hier overigens verwijzen naar de meer algemene beschouwingen in mijn vorig artikel.

In het voorgaande is telkens gesproken van de „Overheid”. Daarmee is dit woord, waarmee als regel de nationale Overheid wordt aangeduid, in enigszins on-eigenlijke zin gebruikt. Bedoeld was voorlopig in het midden te laten welk publiekrechtelijk gezag, als zodanig steunend hetzij op nationale, internationale of supranationale regeling, dit goedkeuringsrecht zou moeten uitoefenen. Er komt thans een tweeledige vraag aan de orde: op welke grondslag en door wie zal een goedkeuringsrecht als hier aanbevolen moeten worden uitgeoefend?

De grondslag voor een goedkeuringsrecht kan niet in het K.S.G.-verdrag zijn gelegen. Het is duidelijk, dat uitoefening van dit recht niet aan een van de organen van de K.S.G., zijnde, wat haar bemoeiingen op vervoergebied betreft, een verladersorganisatie, kan toekomen. Evenmin kunnen de nationale wetgevingen als grondslag dienen. Daardoor zou de eenheid van toepassing niet verzekerd zijn. Het juridische kader waarbinnen dit goedkeuringsrecht thuishoort is de Mannheimer-akte en de vraag, waarom het in feite dus gaat is: laat deze akte de uitoefening van zulk recht toe? Het is bekend, dat de gangbare opvatting is, dat artikel 1 der akte elke bemoeiing, door welke Overheid dan ook, met tarieven en prijzen onmogelijk maakt. Wie deze mening is toegedaan, zal als enige oplossing wijziging der Akte moeten aanvaarden, een oplossing, die vooralsnog onverwerkelijkbaar en om meerdere redenen ook niet aanbevelenswaardig is.

In een beschouwing in dit blad ³⁾ heb ik indertijd een lans gebroken voor een herwaardering van de betekenis van art. 1 der akte, een oplossing dus langs de weg der interpretatie. Dit zou dus betekenen, dat de Staten, die door de akte gebonden zijn, het met elkaar erover eens zouden moeten worden en daarvan blijk geven in een

²⁾ Zie: „De verhouding van Overheid en bedrijfsleven in het vervoer” in „E.-S.B.” van 12 september 1956.

³⁾ Zie: „De vrije Rijn” in „E.-S.B.” van 17 oktober 1951, blz. 772.

interpretatief document, dat art. 1 der akte het invoeren van een dergelijk goedkeuringsrecht niet in de weg staat en verder op de grondslag daarvan een regeling moeten tot stand brengen omtrent de normen volgens welke en de wijze, waarop dit goedkeuringsrecht zou worden uitgeoefend. Indien deze normen uitgaan van de overtuiging, dat zelfwerkzaamheid van het bedrijfsleven onontbeerlijk is en ruimte laten aan de ordenende krachten, die thans in de Rijnvaart zich doen gelden en de „Overheid” daartegenover de juiste plaats kiest, dan is een weg geopend, waarlangs het bedrijfsleven in de internationale binnenvaart tezamen met de „Overheid” een belangrijke bijdrage kan leveren tot de vervoersintegratie van West-Europa ⁴⁾.

Er is naar mijn overtuiging alles aan gelegen, dat van Nederlandse zijde een oplossing in de aangegeven zin wordt voorgestaan. Men realiseer zich wat anders de gevolgen zouden kunnen zijn. Laat men dit na, dan zou daarmee aanvaard zijn, dat artikel 1 der Mannheimer-akte rechtsontwikkeling in de Rijnvaart onmogelijk

⁴⁾ Als vallende buiten het kader van dit artikel, blijft hier de vraag onbesproken, hoe de voorgestane oplossing zich verhoudt tot de bevoegdheden, die de H.A. op vervoergebied aan het K.S.G.-verdrag kan ontleenen.

maakt en het daarin vervatte vrijheidsbeginsel tot steriliteit is gedoemd. Dan zou daarmee tevens een juridisch vacuum zijn gecreëerd, waarin Overheid en bedrijfsleven gescheiden en los van elkaar staan, een vacuum, waarin de ordenende krachten, die thans in het bedrijfsleven aanwezig blijken, geen kans tot verdere ontplooiing zouden krijgen, allerlei voor Nederlandse belangen ongewenste ontwikkelingen zouden kunnen optreden en wellicht door een buiten de Rijnvaart staande instantie beslissingen zouden kunnen worden geforceerd, die met die belangen in strijd zijn.

De praktische conclusie uit de voorgaande beschouwingen moge zijn een tweeledige suggestie:

ten eerste tot overleg tussen de aan de akte van Mannheim gebonden Staten ter erkenning van het vrijheidsbeginsel van artikel 1 als een grondslag voor een aheadendaagse inzichten en belangen aangepaste rechtsontwikkeling;

ten tweede tot voortzetting op deze grondslag van de arbeid, die op de Economische Rijnvaartconferentie van 1952 door bedrijfsleven en Overheid tezamen op zo hoop gevende wijze werd aangevangen.

's-Gravenhage.

Mr. G. H. DIJKMANS VAN GUNST.

Een experiment voor de produktiviteitsopvoering in de Belgische schoennijverheid

In 1952 werd door de Belgische Dienst Opvoering Produktiviteit een programma voor de schoennijverheid opgesteld. Men steunde hierbij op het amendement Benton-Moody, een clause uit een van de talrijke Amerikaanse wetten die gestemd werden met het oog op de economische hulpverlening aan het buitenland. Volgens deze clause werd een financiële hulp voorzien aan een programma dat de theoretische beginselen van de produktiviteitsopvoering in de praktijk zou omzetten, waarbij de werkgevers, de werknemers en de verbruikers bevoordeligd konden worden.

De actie werd in de schoennijverheid ondernomen omdat deze nijverheidstak, die verbruiksgoederen voortbrengt, sinds het beëindigen van de tweede wereldoorlog met zeer grote economische moeilijkheden te kampen had. Verder liet de geografische spreiding van de bedrijven toe algemeen geldende, d.w.z., niet aan regionale oorzaken te wijten, resultaten op te leveren. Hierbij komt nog dat de leden van een zending over de studie van de schoennijverheid, na hun terugkeer uit de Verenigde Staten, verklaarden, dat juist in deze industrietak België een grote achterstand in te lopen had.

De voorbereidende werkzaamheden, namelijk de selectie van de kandidaatfirma's, de inrichting van oriënteringsseminaries voor de bedrijfshoofden en de voorafgaande bedrijfsanalyses en diagnoses, namen verschillende maanden in beslag. Een proefprogramma werd in 1954 in vier bedrijven in gang gezet, maar de eigenlijke actie begon pas op 1 januari 1955, toen tien firma's vrijwillig de akkoorden met de Belgische Dienst en de nationale vakbonden ondertekenden. Deze akkoorden moesten een zeker gevoel van wantrouwen en een zekere terughoudendheid bij de werknemers uit de wereld helpen en dienden tevens om de praktische uitvoering van het programma in de diverse firma's te regelen. Deze akkoorden werden geïnspireerd door de

Gemeenschappelijke Verklaring betreffende de Produktiviteit die op 5 mei 1954 te Brussel door de afgevaardigden van de werkgevers en de werknemers ondertekend werd. Het zou te ver voeren op de inhoud van deze Gemeenschappelijke Verklaring in te gaan; hier worden dan ook maar enkele basiselementen uit deze overeenkomst aangestipt.

De produktiviteitsopvoering moet uiteindelijk leiden tot een vermindering van het aantal werklozen. Om deze reden zullen methodes voor het voorkomen en het opslorpen van de bestaande werkloosheid bestudeerd en toegepast worden. De werkgevers en de werknemers zullen loyaal samenwerken zowel op het nationaal als op het professioneel plan om een produktiviteitsopvoering mogelijk te maken. Deze samenwerking zal in de ondernemingen bekomen worden door het oprichten van ondernemingsraden en vakbondafvaardigingen. De methodes voor de produktiviteitsopvoering mogen in geen enkel geval de lichamelijke of de zedelijke integriteit van de werknemers aantasten. Tevens zal men in gemeenschappelijk overleg er zich op toeleggen de professionele en de menselijke vorming van het personeel en de kaders te bevorderen. Men zal ten slotte streven naar een opvoering van de produktiviteit met het doel de algemene economische toestand van het land te verbeteren, door zowel de onderneming, de werknemers als de verbruikers van de resultaten te laten genieten.

Deze grondgedachte vindt men terug in de reeks overeenkomsten die in het kader van het programma voor de schoennijverheid afgesloten werden. Een eerste overeenkomst voorziet de oprichting en het statuut van de syndicale afvaardiging in de ondernemingen. Een tweede overeenkomst bespreekt de maatregelen tot beperking en vergoeding van de gevolgen van een eventuele technologische werkloosheid. Een derde overeenkomst, aangevuld door diverse koninklijke besluiten die de

beslissingen van het paritaire comité van het huidige en lederbedrijf bindend maken, bepaalt de minimumlonen die in de nijverheid dienen betaald te worden. Een vierde overeenkomst handelt over de verdeling van de resultaten van een produktiviteitsopvoering. Zij voorziet algemene bepalingen over het berekenen van 'de zgn. „arbeidskosten” per geproduceerde eenheid, waartoe men het totaal bedrag van brutolonen ¹⁾ en bruto-salarissen ²⁾ deelt door het aantal geproduceerde paren schoenen, dat vooraf herleid werd tot paren standaard-schoenen door het toepassen van omzetcoefficienten. Alle wettelijke loonsverhogingen werden vooraf geperequateerd. Verder handelt deze overeenkomst ook over de driemaandelijke berekening van de in het bedrijf verwezenlijkte besparingen. Hiertoe worden de huidige arbeidskosten per produktie-eenheid vergeleken met deze berekend voor een bij onderlinge overeenkomst gekozen referentieperiode. Dit laat toe de verwezenlijkte besparing per paar standaard-schoenen te kennen. De totale besparing wordt bekomen door de besparing per eenheid te vermenigvuldigen met het aantal paren dat in het beschouwde kwartaal voortgebracht werd. Eens de totale besparing gekend is wordt deze volgens bepaalde regels over verschillende fondsen verdeeld. Men onderscheidt:

- een reservefonds produktiviteitspremie dat besteed wordt voor de uitkering van premies aan alle personeelsleden, en dit volgens bepaalde modaliteiten en op basis van per bedrijf vastgelegde verdelingsmethodes;
- een reservefonds technologische werkloosheid, dat dient om het jaarlijks inkomen van de getroffen arbeiders te verzekeren;
- een reservefonds voor de bevordering van de verkoop, dat alle pogingen tot bevordering van de verkoop financiert, zodat de opvoering van de verkoop gelijke tred kan houden met de produktiviteitsopvoering;
- een reservefonds voor de prijsvermindering, bedoeld om de verkoopprijzen te verlagen;
- een reservefonds voor de investeringen, dat bestemd is voor het financieren van onderzoeken en studies gewijd aan nieuw materiaal; voor de technische uitrusting en zo meer.

De bedragen die in de verschillende fondsen gestort worden verhouden zich volgens conventioneel vastgelegde percentages. Het bedrag dat als premie uitgekeerd wordt is constant en bedraagt 30 pCt. van de verwezenlijkte besparing.

¹⁾ Lonen: vergoedingen voor diensten geleverd door arbeiders, dit zijn werknemers die onder de voorwaarden van het arbeidscontract aangeworven worden.
²⁾ Salarissen: vergoedingen voor diensten geleverd door bedienden, dat zijn werknemers die onder de voorwaarden van het bediendencontract aangeworven worden.

Eer we tot een bespreking van de gebruikte middelen en de geboekte resultaten kunnen overgaan is het nodig een paar inlichtingen te verschaffen over de structuur van de verschillende diensten die in het kader van het programma voor de schoennijverheid werden opgericht. Deze diensten beschikken over een of meer deskundigen die als raadgevers bij de ondernemingshoofden optreden.

De dienst voor studie en statistiek houdt zich bezig met het onderzoeken van de economische vraagstukken die in de bedrijven rijzen en berekent de geboekte produktiviteitsresultaten. De aldus bekomen indices worden dan enerzijds aan het ondernemingshoofd en de personeelsafgevaardigden overgemaakt en anderzijds aan de nationale vakbondleiders, mede-ondertekenaars van de overeenkomsten. Dit laatste gebeurt slechts met uitdrukkelijke toestemming van de bedrijfshoofden.

De dienst voor organisatie van de produktie bestudeert de vraagstukken in verband met de technische uitrusting en de produktiemethodes in de onderneming. Hij onderzoekt de rationale opstelling van het materiaal en het planmatig verloop van het werk. Verder worden de nodige tijdstudies ondernomen om de standaardtijden in de bedrijven te kunnen berekenen. Tevens worden vormingsprogramma's voor de kaders en het uitvoerend personeel over de werkvereenvoudiging uitgewerkt en plannen ter bevordering van de vakpolyvalentie ontworpen.

De dienst voor de boekhoudkundige controle adviseert de nodige aanpassingen en helpt bij de hervorming van de fabrieksboekhouding tot een budgetaire boekhouding. Hij voert op bepaalde tijdstippen de nodige controles uit en verzorgt de vorming en de opleiding van de bureelbedienden tot een beter begrip en een doelmatige uitvoering van de aanbevolen methodes.

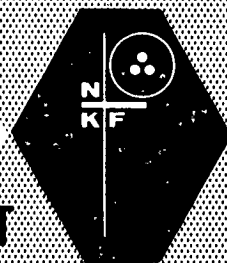
De dienst voor de promotie van de verkoop verleent aan de bedrijfshoofden alle nuttige adviezen in verband met de verruiming van de verkoopmogelijkheden en de prospectie van binnenlandse en buitenlandse markten. Hij verschafft alle gewenste inlichtingen over uitgevoerde marktanalyses en helpt de verkoopdirectie bij de organisatie van seminaries en informatiezittingen voor de vertegenwoordigers.

De dienst voor de verbetering van de menselijke verhoudingen stelt de voorafgaande onderzoeken naar het sociaal klimaat in de onderneming in. Eens de diagnose gesteld is, worden aan het bedrijfshoofd voorstellen tot verbetering overhandigd en kan tot de eigenlijke actie overgegaan worden. Deze actie voorziet de oprichting van een syndicale afvaardiging, het inrichten van voorlichtingsvergaderingen, het ontwerpen van een personeelspolitiek, het versoepelen van de contacten tussen de werkgevers en de werknemers in het algemeen en in de schoot van de vergaderingen tussen directieleden en

STAPEL

Met papier en met plastic geïsoleerde kabels voor hoogspanning,
laagspanning en telecommunicatie Kabelgarnituren,
koperdraad en koperdraadkabel. Staaldraad en staalband.

N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEK · DELFT

personeelsafgevaardigden, het inrichten van vormingslessen, en zo meer.

Een voortdurende coördinatie van de werking van de hierboven genoemde diensten is voorzien. Dit laat niet alleen toe nuttige inlichtingen uit te wisselen, maar verschaft tevens een meer doelgericht karakter aan de actie. De ondernomen tijdstudies vergemakkelijken ten eerste het werk van de boekhoudkundige afdeling bij het invoeren van de standaardkostprijzen. De marktprospectie geeft nuttige inlichtingen voor het opmaken van de produktieplanning, en de door de directie aanvaarde voorstellen maken het verlenen van een degelijke informatie in de voorlichtingsvergaderingen voor het voltallige personeel mogelijk.

Wat betreft de door de deskundigen gebruikte methodes om in de bedrijven een produktiviteitsopvoering te bekomen, dient onmiddellijk gezegd, dat hier geen sprake is van grote innovaties op het gebied van het bedrijfsbeheer of de organisatie van de produktie. Veeleer hebben de deskundigen getracht de bedrijfsleiders ertoe over te halen de door iedereen gekende principes van een goede beheers- en produktiepolitiek in hun bedrijven toe te passen. Het bleek inderdaad dat de meeste ondernemingen met sterk verouderde middelen werkten en het invoeren van enkele eenvoudige organisatieprincipes bracht voor deze bedrijven dan ook reeds een grote verandering. Nochtans bestaat er een principieel verschil tussen de actie van de verschillende diensten van het programma van de schoennijverheid en de diverse bureaus die zich met de reorganisatie van de bedrijven bezig houden. Bij het ontwerpen van de verschillende middelen om de produktiviteit in het bedrijf op te voeren wordt door de deskundigen steeds een beroep gedaan op de medewerking van het personeel. Het ganse actieprogramma staat dan ook in het teken van de volgende formule: produktiviteitsopvoering door samenwerking tussen werkgevers en werknemers.

Wat heeft deze actie nu opgeleverd? Op 31 december 1955 werd het eerste jaar van de proefneming afgesloten. Vanzelfsprekend kunnen uit de geboekte resultaten nog geen algemeen geldende gevolgtrekkingen afgeleid worden. Tevens heeft de leiding van het programma de formele verbintenis aangegaan het vertrouwelijk karakter van de berekende resultaten te eerbiedigen, waardoor het niet mogelijk is de cijfers per bedrijf te publiceren. Om al deze redenen worden hierna dan ook maar enkele algemene vaststellingen weergegeven die uit de analyse van de resultaten naar voren treden.

Een eerste vaststelling staat in verband met het feit dat de bekomen resultaten sterk van bedrijf tot bedrijf verschillen. Dit verschil kan op verschillende wijzen verklaard worden, namelijk door de schommelingen der lonen en salarissen, door individuele loonaanpassingen, door de aanwerving van nieuwe arbeidskrachten en zo meer. Maar het is wel opvallend dat er een verband blijkt te bestaan tussen het bereikte resultaat en de houding die de leiding inneemt ten opzichte van de problemen die zich in hun bedrijf stellen. Sommige ondernemingshoofden bleken inderdaad terug te deinzen voor de suggesties die hun door de deskundigen voorgelegd werden. Zij vreesden dat de reorganisatie een te grote ommekeer in hun zaken zou brengen. Andere ondernemingshoofden stelden zich tevreden met zeer kleine resultaten en zagen af van verdere vernieuwingen. In de bedrijven waar de leiding bewust bleek van het dringende karakter van de voorgestelde maatregelen werden daarentegen goede resultaten geboekt. Het was

ook in deze bedrijven dat de deskundigen een zeer goede geest van samenwerking mochten ontmoeten en dat de leiding een daadwerkelijke steun verleende bij het invoeren van de nieuwe technieken.

Een tweede vaststelling slaat op de bereidwilligheid die van de zijde van de werknemers aan de dag gelegd werd om de actie te doen lukken. Dit is des te opmerkelijker daar het vertrouwen van de arbeiders op vrij korte tijd diende gewonnen te worden en het spook van de technologische werkloosheid een voortdurende bedreiging vormde voor het slagen van de actie. Deze medewerking kwam vooral tot uiting bij het voorbereiden en de reorganisatie van de lay-out, bij het oplossen van moeilijkheden in verband met de menselijke verhoudingen in het bedrijf, bij het ontwerpen en het invoeren van een personeelspolitiek, in één woord op alle terreinen waar zowel de syndicale afgevaardigden als het personeel een raadgevende of daadwerkelijke rol konden vervullen.

Wat de cijferresultaten betreft worden hier ten titel van inlichting de volgende procentuele berekeningen medegedeeld. In de firma's waar een produktiviteitsopvoering vastgesteld is werd in de tijd nodig voor het vervaardigen van een paar standaard schoenen de volgende winst verwezenlijkt: één verkorting van de arbeidstijd per paar met 15,50 pCt. voor de beste firma en 0,31 pCt. voor de slechtste. Wat de verwezenlijkte besparing betreft was het beste resultaat een vermindering van de arbeidskosten per paar standaard schoenen met 5,28 pCt. voor de beste firma en 0,89 pCt. voor de slechtste. Wel moet men weten dat deze cijfers het gemiddeld resultaat voor het ganse jaar weergeven, wat de werkelijkheid niet benadert omdat de maandelijkse resultaten sterk schommelen. Het is inderdaad gebleken dat in de schoennijverheid, die uiteraard een seizoennijverheid is, in periodes van werkloosheid geen goede produktiviteitsresultaten werden geboekt.

Verder zij er aan herinnerd dat de produktiviteitsresultaten berekend worden door het totaal van de bruto-lonen en bruto-salarissen te delen door een gewogen produktie, d.w.z. een produktie herleid tot standaard schoenen. De aldus bekomen kostprijs wordt vergeleken met deze berekend voor een referentiejaar, dat bij onderling akkoord tussen de directie en de syndicale afgevaardigden gekozen werd. De lonen in de huidige periode worden vooraf geperequateerd om alle verhogingen voortvloeiend uit collectieve overeenkomsten uit te schakelen en een reëel produktiviteitsresultaat te bekomen. In verschillende bedrijven konden reeds belangrijke bedragen in de vorm van premie uitbetaald worden. Het is tevens opvallend dat de tijdswinst, uitgedrukt in een aantal uren per paar standaard schoenen, in verscheidene bedrijven belangrijker is dan de verwezenlijkte besparingen in de arbeidskosten per paar. Dit wijst er op dat de produktiviteitsopvoering aan deze bedrijven toegelaten heeft loonsverhogingen aan het personeel toe te staan die groter zijn dan deze die wettelijk in de andere bedrijven toegepast worden. Het geperequateerde bruto-uurloon steeg in deze bedrijven met 5 tot 10 pCt.

Een laatste belangrijke vraag kan gesteld worden: heeft de produktiviteitsopvoering technologische werkloosheid veroorzaakt? Het onderzoek heeft uitgewezen dat in de bedrijven waar produktiviteitsresultaten vastgesteld werden, geen technologische werkloosheid is opgetreden, omdat in deze bedrijven de verkoop, en vandaar ook het volume van de tewerkstelling, gevoelig toegenomen is. Wel heeft de invoering van een personeels-

politiek, waarbij vooral getracht werd een rechtvaardig beurtstelsel in geval van werkloosheid toe te passen, tot gevolg gehad dat zekere arbeiders meer werkloosheid kenden dan in de referentieperiode, toen een zeker favoritisme geduld werd. Andere arbeiders daarentegen hadden, in vergelijking met de referentieperiode, een gevoelig kleiner aantal dagen werkloosheid. De deskundigen van het programma hebben samen met de nationale vakbondleiders dit vraagstuk onderzocht en oplossingen werden gevonden die de rechten van de arbeiders konden vrijwaren.

Welk besluit kan uit het voorgaande getrokken worden? Wat de actie van het programma betreft, deze wordt alleen gevoerd in firma's, die zich vrijwillig als kandidaat aangeboden hebben. De aanvaarding veronderstelt de ondertekening van een reeks conventies door de betrokken ondernemingshoofden en de nationale leiders van de in het bedrijf vertegenwoordigde vakbonden. Hoewel de deskundigen voor een goede uitoefening van hun opdracht in de bedrijven zelf hun werkzaamheden ver-

richten, trachten zij op geen enkel ogenblik de plaats van het ondernemingshoofd in te nemen. Zij vervullen een rol van technisch raadgever en helpen indien nodig en op uitdrukkelijk verzoek van de bedrijfsleiding bij het in de praktijk stellen van zekere suggesties. Hoewel, naar de omstandigheden in de bedrijven, op een of ander terrein meer de nadruk gelegd wordt, blijft door de werking van een coördinerend lichaam het gezamenlijk karakter van de actie gewaarborgd.

Wat de geboekte resultaten betreft kunnen nog geen algemeen geldende conclusies geformuleerd worden, maar toch is het komen vast te staan dat in de bedrijven waar zowel de leiding als het personeel overtuigd waren van het nut van de actie, afdoende resultaten geboekt konden worden. Wat de toekomst aangaat, hebben analyses van verschillende studies die in de schoennijverheid ondernomen werden, aangetoond dat om blijvende resultaten van een produktiviteitsopvoering te bekomen, een uitbreiding van de actie voor de opvoering van de produktiviteit over de ganse nijverheidstak wenselijk is.

Gent.

J. RÖPCKE.

Het marktonderzoek voor tropische produkten

Vanzelfsprekend is de afzetmogelijkheid bepalend voor het welslagen van elk ontwikkelingsplan. Beraamt men zich derhalve op een poging tot versnelde ontwikkeling dan dient men tevens de afzetmogelijkheden, die er voor de te verwachten produkten bestaan, te benaderen. Voor het tropische land zal hierbij het onderzoek naar de exportmogelijkheden veelal van meer belang blijken dan het onderzoek naar de toekomstige afzetruimte in eigen land. Hier komt dan een der zwakke plekken van menig tropisch welvaartsplan naar voren. Bij veel projecten wordt een wissel getrokken op de toekomstige afzetmogelijkheid die op het tijdstip dat de produkten aangeboden worden, blijkt niet gehonoreerd te kunnen worden. Hier speelt de geringe koopkracht in eigen land een rol. Niettemin verdienen projecten waarvan een minimum hoeveelheid met zekerheid in eigen land kan worden afgezet de voorkeur. De noodzaak tot markt-onderzoek komt dan wel sterk naar voren. In het volgende zal hierbij slechts het marktonderzoek naar agrarische produkten ter sprake worden gebracht. Bij dit alles moet men bedenken, dat de relatie tussen produktief project en bereikbare afzet functioneel is. Een verantwoord project levert een gunstige kostprijs op. De prijs op de markt kan daarentegen bepalend zijn voor de grootte van het project. Uit de inhoud van vele welvaartsrapporten, bijvoorbeeld de monografieën van de Internationale Bank voor Herstel en Ontwikkeling, blijkt overigens niet dat men zich deze wederzijdse betrekking tussen bedrijfsgrrootte en marktprijs altijd bewust is.

1. De relatie tussen bedrijfsgrrootte en afzetruimte.

Ons eerste voorbeeld van marktonderzoek betreft nu de reeds gesignaleerde betrekking tussen bedrijfsgrrootte en afzetruimte. Als bedrijf werd gekozen het Wageningen-project van de Stichting tot Ontwikkeling van Machinale Landbouw in Suriname. Het is een excellent Nederlands voorbeeld van verhoging van de arbeidsproduktiviteit in de tropische landbouw.

Na ontginning wordt bij polderbemaling op consequent mechanische wijze rijst verbouwd, geoogst en verwerkt. Bij een discussie over de toekomstige grootte van het

project bleef aan de uitvoerende instantie de keuze tussen 64, 98, 140, dan wel 210 boerderijen van elk 72 hectare ¹⁾. Het vraagstuk werd op de volgende wijze benaderd ²⁾.

I. In de eerste plaats werden de investeringen per boerderij berekend. Deze werden verdeeld in kosten onafhankelijk respectievelijk afhankelijk van de omvang van het project.

TABEL I.

Investerings voor mechanische rijstbouw per boerderij in Nf. 1.000

Aantal boerderijen van 72 ha	64	98	140	210
Afhankelijke kosten	374	302	268	230
Onafhankelijke kosten	87	87	87	87
Totaal per boerderij	461	389	355	317

II. Vervolgens kwamen de exploitatiekosten en de opbrengsten per boerderij aan de orde. Hierbij werd de opbrengstprijs van rijst op het voor-Koreaans peil van Nf. 475 per ton c.i.f. Amsterdam gesteld. Het aandeel van de vaste kosten, derhalve van de kosten, welke niet met de produktiehoeveelheid variëren, bleek hoog te zijn. Dit in aansluiting op het starre karakter van de investeringen in bovenstaande tabel. Bij aanneming van een bepaald prijspeil en een bepaalde opbrengst per hectare was het mogelijk het bruto-overschot per boerderij te berekenen.

TABEL II.

Bruto-winst per boerderij

Aantal boerderijen	64	98	140	210
Bruto-opbrengst	84	84	84	84
Exploitatiekosten	70,8	64,6	61,7	57,5
	13,2	19,4	22,3	26,5

Dit bruto-overschot dient evenwel nog met het arbeidsloon vermindert te worden. Dit betreft slechts 1—2 arbeiders per boerderij.

¹⁾ Het hiervolgende werd volledig overgenomen uit een nota van Prof. Dr. P. J. Verdoorn te 's-Gravenhage, ten behoeve van de Stichting Planbureau Suriname opgesteld.

²⁾ De cijfers bezitten, nu een eerste polder van 5.000 hectare vrijwel gereed is, geen werkelijkheidswaarde meer.

III. Een belangrijk punt in de berekening betrof het risico inzake de schommelingen in de toekomstige prijs. Hiertoe werd een historische reeks van het verloop van de prijzen van rijst en soya in de jaren 1921—1939 opgesteld. Aanvankelijk was soya als tweede gewas in het produktieplan opgenomen, later is dit vervallen. Uit deze reeks werden de standaarddeviaties voor die periode berekend. Zij bleken voor Buřmarijst, notering Londen, 31 en voor soya, eveneens notering Londen, 27 te bedragen. In de na-oorlogse jaren zijn nu verscheidene pogingen op internationaal niveau aangewend om tot een stabielere prijsverloop te geraken. In het onderhavige onderzoek werd dan ook aangenomen, dat voor de toekomst met beduidend geringere deviaties, bijv. van 15 eenheden, rekening mag worden gehouden. Aldus was een raming mogelijk van het verloop der bruto-overschotten per boerderij bij verschillende projectgrootte.

TABEL III.

Bruto-overschot in Nf. 1.000 per boerderij bij verschillende prijzen.

(voor-Koreaanse prijs = 100)

Afwijking in pCt. van voor-Koreaanse prijs-peil	Aantal boerderijen			
	64	98	140	210
+ 15	27,8	34,0	36,9	41,1
+ 10	22,9	29,1	32,0	36,2
+ 5	18,1	24,3	27,2	31,4
0	13,2	19,4	22,3	26,5
- 5	8,3	14,5	17,4	21,6
- 10	3,5	9,7	12,6	16,8
- 15	1,4	4,8	7,7	11,9

Tenslotte werd een minimaal benodigd bruto-inkomen per boerderij vastgesteld ten bedrage van Nf. 16.000 = Sf. 8.000. Past men laatstgenoemd bedrag in bovenstaande tabel in, dan blijkt, dat slechts bij uitvoering van een project van 210 boerderijen, derhalve van 15.000 hectare, voldoende zekerheid voor het behalen van dit minimum wordt verkregen.

2. Een marktverkenning voor koffie.

De gebruikelijke methode voor marktverkenning van stapelprodukten begint met een benadering van de toekomstige vraag. Deze wordt onder andere bepaald door het bevolkings- c.q. consumentenaccres, het verloop van het nationale inkomen per hoofd der bevolking c.q. de koopkracht van de consument, de te verwachten invloed van substituten en de verbruiksgewoonte. Het inzicht wordt zo mogelijk door de berekening van kencijfers, zoals inkomen, prijs en substitutie-elasticiteiten vergroot. Naarmate de vraag uit een meer-ontwikkeld gebied verwacht kan worden, zijn de schattingen inzake bevolkingsverloop, nationaal inkomen e.d. betrouwbaarder. Dit geldt met name ook voor de elasticiteitscoëfficiënten. De aanbodzijde wordt anderzijds benaderd door bestudering van landbouwtechnische en landbouwkundige publikaties en door een taxatie van de op de toekomstige richtdatum te verwachten producerende aanplant. Naarmate de produktie zich in enkele geografisch en landbouwkundig volledig bekende gebieden concentreert, zal meer waarde aan een dergelijke taxatie kunnen worden gehecht. Een schatting van de wereldaanplant van meerjarige cultures zal een kleinere foutenmarge kunnen vertonen dan een schatting van de wereldaanplant van cassave en rijst. Eerstgenoemde gewassen worden bovendien overwegend door de ondernemingslandbouw geëxploiteerd; derhalve kunnen betere gegevens beschikbaar zijn.

Als voorbeeld van een marktanalyse voor een tropisch produkt wordt het onderzoek van het Nederlandsch

Economisch Instituut te Rotterdam naar de afzetmogelijkheden van Surinaamse koffie op de wereldmarkt genomen ³⁾. Deze analyse berust gedeeltelijk op het werk van Staehle die zich in het midden van 1946 de vraag heeft gesteld hoe de koffieprijsen zich na afloop der na-oorlogse schaarsteperiode zouden gedragen ⁴⁾. Hij concentreerde — aldus Verdoorn — zijn prijsprognose niet in een enkel cijfer, maar stelde een aantal plausibele grensgevallen. Ook werd vermeld welke veranderlijke factoren door hun onzekerheid zwaar zouden wegen.

In bovengenoemd N.E.I.-rapport worden allereerst enige landbouwkundige feiten opgenoemd. Vervolgens komt de produktie van koffie ter sprake waarbij op het zeer onelastisch aanbod van koffie op korte termijn en op het overheersen van de vaste kosten in het kostentotaal wordt gewezen. Een schatting van het aantal koffieplanten (in 1947 op bijna 5 miljard voor de gehele wereld geschat) en van de exporteerbare produktie volgt. De hoeveelheden worden zoals gebruikelijk in zakken met een gewicht van 60 kg weergegeven. De produktie wordt geografisch verdeeld en hierbij blijkt, dat Latijns-Amerika (85 pCt. van het wereldtotaal), en daarvan Brazilië (64 pCt. van het wereldtotaal) overheerst.

De wereldproduktie blijkt bovendien na de tweede wereldoorlog sterk te zijn afgenomen. Bij nader onderzoek blijkt deze vermindering als belangrijke oorzaak een trendmatige daling van de Braziliaanse produktie en van de produktiecapaciteit der bomen te hebben. Het feit, dat in dat land op zeer extensieve wijze en zonder instandhouding van de bodemvruchtbaarheid werd geproduceerd, is hierbij van grote invloed. De idee van deze trendmatige daling berust op een schatting van de nog onbebouwde oppervlakten en de leeftijden van de bestaande aanplant. De industrialisatie van Brazilië zal de loonarbeid voor onderhoud en pluk en intensivering in de koffie waarschijnlijk „duur” maken. En dit bedreigt de op een extensieve produktiemethode berustende kracht van de Braziliaanse koffie, namelijk een lage kostprijs bij redelijke kwaliteit. In het jaar 1938 bedroeg de kostprijs van een zak koffie 88 cruzeiros, in 1950 bedroeg zij 545 cruzeiros. Uiteraard speelden inflatoire krachten hier een rol.

De produktie in het tweede koffieland, Columbia, op de gezinsbedrijven vindt intensiever plaats. Waarschijnlijk zullen produktie en afzet van dit land zowel absoluut als ten opzichte van de rest van de wereld toenemen. Wat de overige continenten betreft valt de snelle ontwikkeling van Afrika als producent (15 pCt. van het wereldtotaal in 1950) naast het trage herstel van Azië inclusief Indonesië op. De export is hier door eigen verbruik overigens relatief gering.

Afzonderlijke aandacht wordt aan de exporthoeveelheden en aan de economische politiek besteed. Deze economische politiek wordt ook momenteel beheerst door het gedrag van de belangrijkste producent, Brazilië, en de belangrijkste consument, de Verenigde Staten. Uiteindelijk werd door Brazilië na beperking van het aanbod een minimum-exportprijs vastgesteld, welke in 1954 door een devaluatie van de Braziliaanse geldeenheid gevolgd werd. In hoeverre een en ander de reeds gesignaleerde kostprijsverhogende krachten zal kunnen overcompenseren, zal de toekomst leren. Bij de exportraming moet rekening worden gehouden met de goede conserveerbaarheid van koffie; veelal bestaat er een overschot,

³⁾ Mogelijkheden voor Surinaamse koffie op de wereldmarkt. Rotterdam december 1951 (niet in de handel).

⁴⁾ Zie: Verdoorn, Grondslagen en Techniek van de Marktanalyse, Leiden 1951, blz. 619 e.v.

een „carry-over” van een vorig productiejaar. Dit bedroeg in 1952 voor Brazilië 6-miljoen balen.

De Verenigde Staten blijken rond 65 pCt. van de wereldexport af te nemen, gevolgd door Europa met rond 26 pCt. New York is dan ook de wereldmarkt voor koffie, waar de prijsfluctuaties bepalend zijn voor de ontwikkeling der koffieprijsen in de wereld. Van de omzetten op deze markt is het aandeel van Brazilië en daarna Columbia het belangrijkste. Voor Europa geldt dit uitsluitend voor het Braziliaanse produkt.

Voordat wij verder gaan met een bespreking van de consumptie wijzen wij op de logische gedachtengang, welke aan een dergelijk onderzoek ten grondslag ligt. Geleidelijk worden bepalende elementen naar rato van belangrijkheid blootgelegd. Het is nu reeds duidelijk, dat voor de toekomst het verloop van exportvolume en exportprijs van Brazilië en Columbia benevens het verloop van het economisch leven in de Verenigde Staten en in Europa van overtuigend belang zijn.

De omvang der koffieconsumptie staat onder invloed van ⁵⁾:

- I) de ontwikkeling van de bevolkingsgrootte: het aantal mogelijke consumenten;
- II) de consumptiegewoonten, de smaak, het bestaan en verbruik van andere dranken, klimaatsinvloeden, sociale omstandigheden, levenswijze;
- III) de grootte van het reële gezinsinkomen, de koopkracht van de consumenten;
- IV) de prijs van koffie in verhouding tot die van vervangingsmiddelen;
- V) de prijzen van melk en suiker. Er is enig verband tussen de vraag naar koffie en die naar melk en suiker.

Wat de voornaamste consumptielanden betreft wordt van elke een beschouwing gegeven. Voor de Verenigde Staten wordt op de stijging van het verbruik per hoofd van 1936—1946 met 2,9 kg gewezen. De verklaring van Staehle wordt hiërby bevestigd, namelijk, dat deze stijging als volgt over de drie belangrijkste oorzaken verdeeld kan worden:

toeneming reëel inkomen	1,7 kg per hoofd
relatieve prijsverlaging van koffie ten opzichte van voeding in het algemeen	0,5 kg per hoofd
verhoogde voorkeur voor koffie ...	0,7 kg per hoofd
Totaal	2,9 kg per hoofd

De invloed van prijswijzigingen op de grootte van de vraag wordt door Staehle gering geacht, met andere woorden de vraagelasticiteit van de Verenigde Staten is klein (— 0,24). De consumptie per hoofd in laatstgenoemd land is de laatste 40 jaar overigens verdubbeld en deze trend houdt nog aan. De voornaamste grondslag voor het groter worden van dit verbruik per hoofd vormt de stijging van het reële inkomen, vooral gedurende en na de tweede wereldoorlog. De inkomenselasticiteit voor de Verenigde Staten wordt door Staehle op 0,43 gesteld.

Wat het verbruik in Europa betreft wordt vervolgens op het langzaam herstel na de daling ten gevolge van de tweede wereldoorlog gewezen. Hier blijkt de invloed van substituten zoals thee (Engeland) en bier (België) belangrijk. Resumerend wordt ten opzichte van de situatie op de wereldmarkt opgemerkt, dat er in Europa na de

In Bondstreet, op Ascot, in Cambridge en Oxford draagt men Barratt's. In Nederland exclusief bij

Bata

(Advertentie)

tweede wereldoorlog een sterke toeneming van de afzet van goedkope Afrikaanse koffiesoorten is opgetreden. In de Verenigde Staten is de afzet van Braziliaanse soorten (strong) afgenomen en van soorten uit Columbia en andere landen (milds) bij vergelijking van de jaren voor en na 1940/45 toegenomen.

Wat het prijsverloop van koffie op de wereldmarkt betreft, wordt gewezen op de in de dertiger jaren in Brazilië doorgevoerde productiebeperkingen, welke na 1945 tot de hoge koffieprijsen bijdroegen. Daarnaast liepen zoals vermeld de importbehoeften vooral in de Verenigde Staten steeds op. De stijging in laatstgenoemd land, uitzonderlijk versneld door de Korea-hausse, liep door tot 1951, toen een officieel prijsplafond werd vastgesteld. Een goed beeld van het verloop van de koffieprijs verkrijgt men door deze te binden aan een groot-handelsprijsindexcijfer voor voedingsmiddelen.

Wat nu de toekomst van het aanbod betreft, kan op een toenemende invloed van nieuwe aanplant gerekend worden. De binnenlandse consumptie in de produktielanden vertoont echter ook een toenemende tendentie. De exporteerbare produktie zal bijgevolg minder toenemen dan de totale produktie. Reeds werd gewezen op de afbrokkelende positie van Brazilië. Wat het te verwachten wereldaanbod betreft wordt nu het volgende opgemerkt:

I) Brazilië: het aanplantschema in de jaren 1920—1930 liep parallel aan het nu plaatsvindende van 1945 tot 1960. Aangenomen wordt, dat derhalve de produktiviteit per plant op een peil van rond 600 kg per 1.000 struiken per jaar blijft.

Het aantal planten zal echter vermoedelijk dalen van 2 miljard in 1949 tot 1,5 miljard in 1960 ten gevolge van de reeds vermelde oorzaken. De produktie in 1960 kan dan op 15 miljoen balen worden gesteld.

II) In de oogstomvang van „milds” is een trend te bespeuren, die voor 1960 een produktie van 12 miljoen balen indiceert.

III) Voor Afrika wordt in de periode 1949—1960 op een toename met 40 pCt. gerekend. Dit mondt uit in een produktie van 6 miljoen balen in 1950.

Wat de toekomstige vraag betreft wordt vooral de ontwikkeling van het reële inkomen van belang geacht. Veranderingen in de consumptie vinden namelijk plaats onder invloed van wijzigingen in dit inkomen, terwijl de prijs relatief minder invloed uitoefent. Men denke aan de beide elasticiteitscoëfficiënten. Voor de Verenigde Staten worden de lijnen, door Staehle geschetst, nu doorgetrokken zodat een schatting van de toeneming van het reële inkomen per hoofd en van de verhoogde voorkeur voor koffie verkregen wordt. Vervolgens worden gecorrigeerde schattingen van Collin Clark inzake het te verwachten verloop van het reële inkomen per hoofd in de belangrijkste Europese landen gehanteerd. In Groot-Brittannië zal bijvoorbeeld bij een toeneming van 1949—1960 van het reële inkomen per hoofd van 111 tot 125 en een bevolkingsgroei van 106 tot 108 en een inkomens-elasticiteit van 1,42 de consumptie in 1960 zijn toegenomen met

⁵⁾ Zie rapport N.E.I., t.a.p. blz. 24.

$\left(\frac{125 \times 108}{111 \times 106} - 1\right) \times 100 \times 1,42 = 21$ pCt, en dus bedragen $1,21 \times 0,7$ mln. (1949) = 0,8 mln. balen.

Het marktbeeld in 1960 wordt resumerend bij prijzen van 1949:

TABEL IV.

Wereldmarktbeeld van koffie in 1960
per 1.000 balen

	Aanbod	Vraag	Vraag-Aanbod	Vraag-Aanbod in pCt. van het aanbod
1960	33.000	39.000	6.000	18

De wereldelasticiteit van de vraag ruwweg op 0,3

AANTEKENINGEN

Emigratie in 1955

Blijkens het dezer dagen verschenen verslag over de werkzaamheden van de organen voor de emigratie¹⁾, verlieten door bemiddeling dezer organen vorig jaar 29.631 personen ons land. Dit betekent, dat het aantal emigranten in 1955 het laagst was sedert 1950. Vergelijken met 1954 bedroeg de achteruitgang rond 5.000, ten opzichte van het recordjaar 1952 zelfs rond 19.000. Uit deze cijfers mag evenwel niet worden afgeleid, dat de belangstelling voor emigratie bij het Nederlandse volk in sterke mate afnam, want in de aanmeldingscijfers, die in mindere mate dan de vertrekcijfers door incidentele omstandigheden worden beïnvloed, deed zich slechts een zeer geringe teruggang voor. Het aantal zich aanmeldende emigranten — die de kern vormen uit de vier- tot vijfmaal zo grote groep van hen, die zich omtrent emigratie lieten voorlichten — bedroeg nl. 48.505, tegen 49.377 in 1954. Het weinig uiteenlopen dezer cijfers leidt tot de conclusie, dat, ondanks het voortduren der hoogconjunctuur in ons land, de emigratiedrang niet noemenswaard verminderde.

Migratiebeweging

Jaar	Emigratie			Immigratie		Saldo
	Door bemiddeling der emigratie-organen	Anderen	Totaal	Totaal	Waarvan uit Indonesië, Suriname en de Ned. Antillen	
gem. 1930/39	—	—	45.980	46.527	—	547
gem. 1946/50	11.290	50.322	61.612	63.000	24.216	1.388
1950	21.330	29.367	50.697	70.602	12.917	19.905
1951	37.605	29.844	67.449	45.016	12.450	-22.433
1952	48.690	32.657	81.347	33.666	13.991	-47.681
1953	38.049	29.031	67.080	35.449	16.599	-31.631
1954	34.676	26.692	61.368	42.425	19.230	-18.943
1955	29.631	27.711	57.342	52.126	22.491	- 5.216
gem. 1951/55	37.730	29.187	66.917	41.736	16.952	-25.181

Zoals gezegd, heeft het zojuist genoemde emigratiecijfer alleen betrekking op die emigranten, die via de emigratie-organen vertrokken. Daarnaast vestigde zich een aantal landgenoten tijdelijk of permanent in den vreemde zonder van deze organen gebruik te maken. Beide categorieën tezamen, verminderd met het aantal personen, dat immigreerde dan wel repatrieerde, geven het emigratie-overschot aan. Blijkens bovenstaande

¹⁾ Dit 196 blz. tellende verslag behandelt, naast de ontwikkeling der emigratie als totaliteit en naar de verschillende landen; een aantal bijzondere onderwerpen, zoals de Nederlandse emigratiedienst in het buitenland, de subsidiëring van en de kredietverlening aan emigranten. Voorts bevat het een aantal bijlagen, waarin o.a. redevoeringen en verslagen de emigratie betreffende zijn opgenomen, alsmede een overzicht van de samenstelling der emigratie-organen en een statistisch aanhangsel. Het verslag is een uitgave van het Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf te 's-Gravenhage.

schattend, kan de stijging der prijzen in 1960 ten opzichte van de prijzen in 1949 op globale wijze berekend worden op:

$$\frac{18}{0,3} = 60 \text{ pCt.}$$

De conclusie kan derhalve luiden, dat de situatie op de wereldmarkt in 1960 voor de producent gunstig zal zijn. Aldus de mening van het Nederlandsch Economisch Instituut. Uiteraard is het numerieke eindcijfer niet van overwegend belang. Het onderzoek werd op grond van de gevolgde methode voorgelegd.

's-Gravenhage.

R. KOOL, econ. drs.

tabel bedroeg dit overschot in 1955 slechts 5.216 personen, tegen resp. 31.631 en 18.943 in 1953 en 1954. Zoals uit de cijfers valt af te leiden zou ons land, indien geen emigratie door bemiddeling der emigratie-organen zou hebben plaatsgevonden, gedurende de periode 1951-1955 gemiddeld een netto-immigratie van rond 12.500 personen per jaar hebben gehad in plaats van een emigratiesaldo van ca. 25.000²⁾. De cijfers over 1955 doen duidelijk zien hoe weinig er nodig is om de balans naar de immigratiezijde te doen doorslaan. De samenstellers van het verslag betwijfelen of, vooral met het oog op de nog te verwachten repatriëring uit Indonesië, de emigratie de immigratie de eerstkomende jaren nog wel zal overtreffen.

Uitvoerig wordt in het verslag aandacht geschonken aan de emigratie naar de verschillende landen, waarbij tevens in het kort een indruk wordt gegeven van de economische toestand aldaar. Zoals onderstaande tabel doet zien was Australië in 1955 het voor Nederland belangrijkste immigratieland: niet minder dan 46 pCt. der door bemiddeling der emigratie-organen vertrokken emigranten had dit land — dat zijn immigratie-streefcijfer voor het financiële jaar 1955/56 met 10.000 verhoogde tot 125.000 — als bestemming. Een analyse der aanmeldingen brengt, aldus het verslag, enkele merkwaardige karakteristieken van de Australische emigratie aan het licht. Ten aanzien van geen enkel ander immigratieland nl. vertonen de aanmeldingen een zo harmonisch beeld van belangstelling uit alle lagen der bevolking, van alle gezindten en uit alle delen van het land, hetgeen een aanwijzing temeer is van de stevige ondergrond van elkander aanvullende economische en sociale structuren, welke de beide landen tot zo uitstekende migratiepartners maken.

Bijzonder verheugend noemt het rapport de sterke gezinsemigratie naar dit land. Zowel in Australië als in Nederland wordt vooral deze emigratie bevorderd, omdat enkelingen weliswaar doorgaans materieel uitstekend slagen, maar overigens veelal meer moeite hebben aansluiting te vinden in de Australische maatschappij. De integratie van Nederlandse immigranten in dit land verloopt doorgaans zeer voorspoedig. Wordt door Australiërs wel eens geklaagd over het vormen van nationale minderheden, nooit heeft deze klacht betrekking op Nederlanders. De Nederlanders hebben voorts be-

²⁾ Het verslag stelt: „Indien geen emigratie door bemiddeling van de emigratie-organen had plaatsgevonden, zou Nederland over de jaren 1950-1955 een netto-immigratie van 40.000 in plaats van een emigratiesaldo van 25.000 personen hebben gehad”. Het is ons niet duidelijk hoe het getal 40.000, gezien de in de tabel voorkomende cijfers, over deze periode is berekend.

(Advertentie)

AMSTLEVEN

Levensverzekering

BUREAU VOOR PERSONEELVERZEKERING

wezen, dat zij in de Australische economie wel tot ontplooiing van hun capaciteiten en dadendrang kunnen komen en hun materiële positie is dan ook in het algemeen zeer bevredigend. Hiervan getuigen de vele berichten uit Australië. Van deze berichten vormt het briefpostverkeer een steeds belangrijker deel. De toeneming van het schriftelijk contact met Australië — het aantal brieven vanuit ons land naar Australië verzonden is in de loop der na-oorlogse jaren tot het twintigvoudige toegenomen! — is volgens het verslag een belangrijke stimulans tot emigratie. Dit contact heeft niet alleen een gunstige invloed op de emigratiegeneigdheid naar dit land in het algemeen, maar ook op de kwaliteit der voorbereiding en op een voorspoedige ingroeiing in de Australische gemeenschap.

De belangrijkste immigratielanden a):

Land van bestemming	1950	1951	1952	1953	1954	1955	Totaal sedert 1946
Australië	9.268	10.494	15.828	7.813	10.906	13.731	70.644
Canada	7.033	18.604	20.653	20.895	15.859	6.654	105.023
Ver. Staten	2.883	2.262	2.634	2.843	2.708	4.012	26.355
Zuid-Afrika ..	1.153	2.588	4.177	3.432	3.275	2.839	22.903
Nw.-Zeeland ..	503	3.187	4.575	2.575	768	1.266	13.078
Overige (excl. Europa)	490	470	823	1.291	1.160	1.129	7.100
Totaal	21.330	37.605	48.690	38.049	34.676	29.631	245.103

a) De cijfers hebben alleen betrekking op de emigratie door bemiddeling der emigratie-organen.

Voor het eerst sedert jaren was Canada in 1955 niet het land, dat de meeste Nederlandse emigranten opnam. Ten opzichte van 1954 nam het aantal emigranten met niet minder dan 58 pCt. af. Ruim de helft van de 6.654 emigranten, die naar dit land vertrokken, bestaat uit naaste verwanten van personen die reeds in Canada gevestigd waren. Ook onder deze „relatie“-emigranten was de bereidheid naar Canada te migreren geringer dan in voorgaande jaren. Een van de voornaamste oorzaken voor het feit, dat de emigratie vanuit Nederland naar Canada een scherpere teruggang vertoonde dan die uit andere landen naar genoemd land, moet waarschijnlijk worden gezocht in het karakter en de mentaliteit van de Nederlander, die gewend is alvorens de stap tot emigratie te nemen zorgvuldig het voor en tegen daarvan te overwegen. Zo mogelijk zal hij daarom eerst bij reeds geëmigreerde familie of kennissen te rade gaan. Het moet dan ook waarschijnlijk worden geacht, dat juist de berichtgeving uit Canada, vooral ook via particuliere correspondentie, velen een afwachtende houding heeft doen aannemen. Voorts is de geringe emigratiebereidheid onder het agrarische deel-onzer bevolking van invloed geweest op het emigratiecijfer. De afgenomen belangstelling onder de boeren springt bij het emigratiecijfer voor Canada des te meer in het oog, omdat het percentage agrariërs onder de emigranten, die Canada als bestemmingsland kozen, de voorafgaande jaren steeds belangrijker is geweest dan dat voor welk ander immigratieland ook.

Bij Nederlandse emigratie naar Canada heeft het

het accent steeds sterk gelegen op de zelfstandige vestiging als uiteindelijk doel. Het verslag vermeldt, dat velen erin geslaagd zijn dit doel te bereiken. Het is echter teleurstellend te moeten ervaren, dat vele emigranten er in hun streven een eigen bedrijf te gaan exploiteren toe geneigd zijn, te vroeg tot zelfstandige vestiging over te gaan. Indien zij nog niet in voldoende mate Canadese ervaring hebben opgedaan of nog niet over voldoende fondsen voor een succesvolle vestiging beschikken, lopen zij ernstig gevaar in financiële moeilijkheden te geraken. Het is zaak, dat de immigratie die in het algemeen bij aankomst slechts over beperkte middelen de beschikking hebben en aangewezen zijn op besparingen in de eerste jaren, op gunstige voorwaarden kredieten kunnen verkrijgen. Met diverse Canadese provincies werden afspraken gemaakt, welke beogen voor de immigranten gunstige leningsvoorwaarden te scheppen. In dit licht bezien was het zeer belangrijk, dat in 1955 in Nederland een wet werd aangenomen, waarbij de mogelijkheid werd geopend om voor aanvullende kredieten t.b.v. in het buitenland gevestigde emigranten te geven.

Voor emigratie naar de Verenigde Staten is voor ieder land een jaarquotum vastgesteld, dat voor Nederland 3.136 personen bedraagt en overeenkomt met 1,6 pCt. van het aantal Amerikanen van Nederlandse oorsprong in 1920. Aangezien het aantal hunner, dat zich voor emigratie naar dit land opgeeft, al sedert jaren groter is dan het quotum, moeten alle emigranten geruime tijd wachten alvorens zij naar de Verenigde Staten kunnen vertrekken. Onder de bepalingen de de Refugee Relief Act - 1953 kunnen tot 31 december 1956 aan 17.000 Nederlanders immigratievisa worden uitgereikt. Om in het kader van dit „Special Migration Program“ voor een visum in aanmerking te komen moet men gedupeerd zijn door oorlogshandelingen in de periode 1940-1945, door de ontwikkeling in Indonesië dan wel door de watersnood van 1953. Van de 4.012 Nederlanders, die naar de Verenigde Staten vertrokken, waren er slechts 864 in het bezit van een visum als bovengenoemd; de overigen vertrokken onder het normale quotum.

Wat de emigratie naar de Unie van Zuid-Afrika betreft, zette zich de achteruitgang, die zich in voorafgaande jaren reeds manifesteerde, voort. Het aantal aanmeldingen liep terug van 2.099 in 1954 tot 1.491 in 1955; het aantal vertrokkenen van 3.275 tot 2.839. Het naar verhouding gunstige vertrekcijfer is een gevolg van de weinige afwijzingen van immigratie-aanvragen door de Keurraad te Pretoria. De regeringspolitiek der Unie bleef er ook dit jaar op gericht vakbekwame emigranten aan te trekken, waarvoor bij voorbaat werkgelegenheid vaststond. Voor deze categorie bleef de mogelijkheid tot emigratie gunstig; ongeschoolden echter konden, evenals in voorgaande jaren, slechts in enkele gevallen voor emigratie in aanmerking komen.

Aan het teruglopen van de emigratie naar Nieuw-Zeeland kwam in het verslagjaar een einde. De verklaring hiervoor en voor de achteruitgang in vorige

jaren moet in hoofdzaak worden gezocht bij de door dit land gevoerde immigratiepolitiek. De besprekingen tussen de Nederlandse en de Nieuw-Zeelandse migratiediensten brachten de verruiming der toelatingsmogelijkheden en de verbetering in de procedure, welke voor herleving der verflauwde belangstelling noodzakelijk waren. In verband met haar toetreding tot de Intergouvernementele Commissie voor Europese Migratie (I.C.E.M.) werd met de Nieuw-Zeelandse Regering een nieuwe wijze van financiering der emigratie overeengekomen, volgens welke zij een vast bedrag bijdraagt in de vervoerskosten van elke emigrant, die onder de bepalingen van de migratie-overeenkomst vertrekt. Dit bedrag is hoger dan de maximum-bijdrage, welke krachtens die overeenkomst voordien van de Nieuw-Zeelandse Regering werd ontvangen. Daar nu ook de I.C.E.M.

de emigratie naar Nieuw-Zeeland medefinanciert, kwamen de gemiddelde kosten voor de emigrant op een aanzienlijk lager peil te liggen. Ook deze omstandigheid heeft de omvang dezer emigratie in 1955 gunstig beïnvloed.

De Nederlandse emigrant burgert in Nieuw-Zeeland over het algemeen goed in en zijn materiële positie stemt tot tevredenheid. Ook in Nieuw-Zeeland kan men onder de Nederlandse emigranten een drang tot zelfstandige vestiging waarnemen. Een bijzonder aspect van de economische integratie toont de toeneming van het aantal Nederlandse produkten, dat in Nieuw-Zeeland verkrijgbaar is. In vele winkels kan men reeds een keur van Nederlandse artikelen kopen, welke niet alleen bij de emigranten doch ook op steeds groter schaal bij de Nieuw-Zeelanders gerede aftrek vinden.

Afbetaling

Het Economisch Instituut voor de Middenstand heeft onlangs een publikatie het licht doen zien, waarin een aantal financiële gegevens over de ondernemingen in ambacht en detailhandel is bijeengebracht ¹⁾. Deze gegevens zijn verkregen door een in 1953 onder bijna 6.000 ondernemers in ambacht en detailhandel gehouden mondelinge steekproef-enquête. Met betrekking tot de afbetaling kwam als eerste resultaat der enquête naar naar voren hoeveel ondernemingen in ambacht en detailhandel het afbetalingssysteem bij hun bedrijfsvoering in toepassing brengen. Van de 5.678 geënquêteerde ondernemers bleken er 265 goederen op afbetaling aan hun klanten te leveren. Dit betekent enerzijds, dat — aangezien de steekproef betrekking had op ca. 2 pCt. van de bestaande ondernemingen in ambacht en detailhandel — het aantal zaken, dat zich met afbetalings-transacties bezighoudt, kan worden gesteld op ca. 13.000. Anderzijds blijkt uit de vermelde cijfers, dat bijna 5 pCt. van de ambachts- en detailhandelsondernemingen van het afbetalingssysteem gebruik maakt.

Aan laatstgenoemd cijfer mag niet veel betekenis worden toegekend, omdat, vooral wat de detailhandel betreft, vele goederen er zich niet toe lenen, op afbetaling te worden verkocht en omdat het — en dit slaat hoofdzakelijk op het ambacht — in West-Europa nog geen gebruik is, dat het verlenen van diensten (zoals bijv. in Amerika schilderwerk) op afbetaling wordt verricht. Het zijn dan ook voornamelijk de meer duurzame consumptiegoederen, die op afbetaling kunnen worden gekocht. Blijkens de enquêteresultaten wordt de afbetaling dan ook juist in die branches toegepast, welke deze artikelen voeren. Onderstaand staatje geeft hiervan een samenvatting.

Afbetaling in enige branches

Branche	Percentage ondernemers dat afbetaling toepast
Rijwielkleinbedrijf	52
Elektr. install. bedrijf	42
Woninginrichting	12
Loodgietersbedrijf	12
Smederij	10
Textielhandel	10

Bij deze opstelling moet men er rekening mede houden, dat de genoemde ambachtsbranches een ruimere be-

tekenis hebben dan uit de naamsaanduiding blijkt. Zo omvat het rijwielkleinbedrijf ook de detailhandel in rijwielen, bromfietsen enz., en zo wordt tot het elektro-technisch installatiebedrijf ook de detailhandel in radio- en televisietoestellen, stofzuigers enz. gerekend. Het begrip smederij omvat o.a. de detailhandel in haarden en kachels, waarin ook wel wasmachines e.d. worden verkocht. Onder het loodgietersbedrijf vallen ook detailhandelaren in sanitaire artikelen en installaties, geysers e.d.

Houdt men rekening met het aantal ondernemers, dat in elk van deze branches voorkomt, dan mag men uit de onderhavige cijfers concluderen dat in 1953 rond 30 pCt. van de ondernemers in de voor afbetaling in aanmerking komende bedrijfstakken zich van dit systeem van betaling bediende. Indien men ten slotte nog in aanmerking neemt, dat — volgens berekeningen van het C.B.S. — in 1954 de verkoop op afbetaling reeds minstens 40 pCt. hoger heeft gelegen dan in 1953, dan wordt het duidelijk dat de betekenis van het afbetalingssysteem voor het midden- en kleinbedrijf zeer belangrijk mag worden genoemd. In sommige branches moet men zelfs — aldus genoemde E.I.M.-publikatie — van een overwegende betekenis spreken.

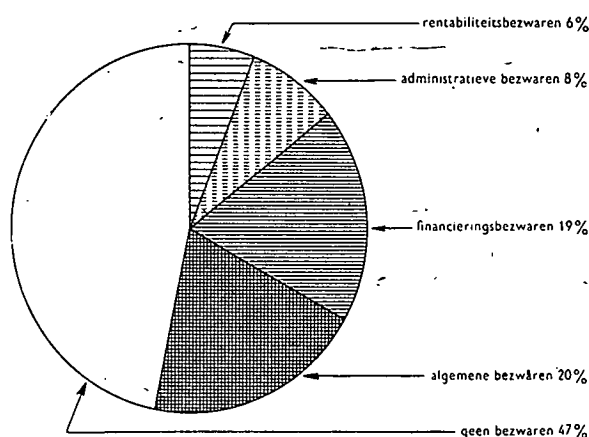
Met behulp van de enquêtegegevens is verder nagegaan, of nog andere omstandigheden dan de aard van de artikelen de mate van toepassing van het afbetalings-systeem in het midden- en kleinbedrijf beïnvloeden. Daarbij is evenwel komen vast te staan, dat bijv. noch de omvang van de ondernemingen (getoetst aan de hand van het inkomen van de ondernemers) noch hun plaats van vestiging (platteland of grote stad) een rol van betekenis speelt.

Ten slotte is de vraag onder ogen gezien, welke houding in de kringen van ambacht en detailhandel in het algemeen t.o.v. de afbetaling wordt ingenomen. Het E.I.M. stelde vast, dat zeker 75 pCt. van de ondernemers in de hierboven vermelde branches in een of andere vorm bezwaren heeft tegen het afbetalingsstelsel. De indruk dringt zich daardoor op — zo leest men op blz. 21 van genoemde publikatie — dat het midden- en kleinbedrijf over het algemeen nog huiverig staat tegenover de toepassing van dit systeem. Zelfs indien men zich bepaalt tot de mening van de ondernemers, die zich met afbetalingstransacties bezig houden, dan blijkt nog, dat meer dan de helft bezwaren van algemene, financiële, admini-

¹⁾ „Enkele financiële gegevens over de ondernemingen in ambacht en detailhandel”, no. 6 in de serie: „Sociaal-economische gegevens over het midden- en kleinbedrijf”, 's-Gravenhage 1956, 63 blz., f. 1.—

stratieve of andere aard tegen het systeem tot uitdrukking brengt. Onderstaande grafiek — ontleend aan de E.I.M.-publicatie — geeft een samenvatting van het standpunt van deze groep ondernemers.

Standpunt inzake het afbetalingssysteem van de daarbij betrokken ondernemers

Het E.I.M. merkt bij deze grafiek nog op, dat op-

INGEZONDEN STUK

Het teveel aan boerenzoons in de landbouw

Dr. Ir. A. W. G. Koppejan te Loosduinen schrijft ons:

In „E.-S.B.” van 4 juli jl. geeft Dr. Maris een berekening van het teveel aan boerenzoons, gezien als toekomstige boeren. Aan de hand van de in de tabellen verzamelde gegevens en berekeningen komt hij tot de conclusie, dat er in Nederland ruim 40.000 boerenzoons zijn, voor wie geen mogelijkheid bestaat om op een acceptabele leeftijd (gesteld op 27 jaar) boer te worden op een redelijk bedrijf (gesteld op ten minste 5 ha). Deze veronderstellingen zijn uiteraard betrekkelijk willekeurig en een klein verschil heeft reeds een belangrijke invloed op het berekende teveel. Zo blijkt ieder jaar verschil in leeftijd van boer worden een verschil te maken van 5.000 meer of minder te veel zijnde boerenzoons, terwijl een verandering van 1 ha in de minimum bedrijfsgrootte bij boer worden op 26-29 jaar een verschil maakt van 5.000-6.000 zoons. Het is dan ook zeer nuttig, dat Maris het, door het opnemen van enige alternatieven, mogelijk heeft gemaakt de invloed van zijn keuzen op de verkregen uitkomst te beoordelen.

Dat, om de berekening niet al te ingewikkeld te maken, niet alle factoren in het geding zijn gebracht is aanvaardbaar. De vraag is slechts waar men de grens trekt. Naar mijn mening nu zijn er twee factoren, wier invloed op de uitkomst zo belangrijk is, dat zij niet verwaarloosd hadden mogen worden.

In de eerste plaats heeft Maris de sterfttekans van boeren en boerenzoons geheel buiten beschouwing gelaten. Het gevolg hiervan is dat het aantal vrijkomende bedrijven groter en het aantal in aanmerking komende zoons kleiner is dan in de berekening is gegeven.

Het geringst is de invloed uiteraard voor de beschikbare boerenzoons jonger dan 25 jaar, waarvoor Maris in zijn tabel IV onder B een teveel van ruim 27.000 berekende. Indien de sterfttekans voor deze groep, overeenkomstig de bestaande indruk, iets lager wordt gesteld dan voor de gehele Nederlandse bevolking, dan bedraagt zij gemiddeld ca. 1,2‰ per jaar. Voor de komende 10 jaar is het aantal zoons dus uiteindelijk 98,8 pCt. van 74.639 of bijna

valt dat het risico-element, hetwelk toch steeds in afbetalingstransacties opgesloten ligt, in het geheel van bezwaren nauwelijks een rol speelt; de ondernemers in het midden- en kleinbedrijf — aldus een toevoeging — schijnen deze factor derhalve niet hoog aan te slaan.

Het E.I.M. besluit de paragraaf over de afbetaling met als zijn mening te kennen te geven, dat de middenstanders in het algemeen wel bereid zijn de nieuwe ontwikkeling, waarvoor het afbetalingssysteem een uiting is, te aanvaarden, doch dat de veelal te geringe kapitaalcracht of de geringe personeelsbezetting zich in sommige gevallen hiertegen verzet. Over het risico-element valt men niet, terwijl aan de algemene bezwaren en ook aan die, welke bij sommige financieringsvormen uit een geringere winstmarge voortvloeien, in dit verband niet te veel invloed mag worden toegekend. Wel blijft dan de conclusie — aldus het E.I.M. —, dat het afbetalingssysteem heel in het algemeen gesproken, vooral uit het oogpunt van financiering en administratie, en toch ook wel uit dat van het eraan verbonden risico, gevaren kan inhouden, zodat een zekere terughoudendheid van de ondernemers in ambacht en detailhandel zeker niet ongemotiveerd mag worden genoemd.

73.800. Veel sterker is echter de invloed op het aantal vrijkomende bedrijven. Rekening houdende met de lagere sterfttekans in de landbouw en de hogere gemiddelde leeftijd van de huidige boerenbevolking bedraagt de sterfttekans gemiddeld ruim 6‰ per jaar. Dit betekent dat er in de komende 10 jaar geen 27,8 maar 34 per 100 bedrijven vrijkomen en dat er volgens de berekening B in tabel IV alleen in de rivierklei- en zandgebieden van een overschot aan jonge boerenzoons sprake is van resp. 2.900 en 13.500, totaal 16.500 i.p.v. 27.000. Het overschot van ca. 500 zoons in de weidegebieden valt weg tegen tekorten elders.

Voor de boerenzoons van 25 jaar en ouder blijft, bij een sterfttekans van ca. 1,5‰, het beschikbare aantal bij een norm van 27-jarige leeftijd om boer te worden vrijwel gelijk. Het toelaatbare aantal (kolom 9 van tabel V) bedraagt echter geen 5,6 per 100 bedrijven, maar $5,6 + 2 \times 0,6 = 6,8$, waardoor het in kolom 11 berekende overschot van 15.000 tot 12.900 daalt, waarvan 8.400 in de zandgebieden.

In totaal betekent dit, dat door het buiten beschouwing laten van de sterfte het teveel aan boerenzoons bij de door Maris aangehouden normen ca. 12.500 man te hoog is berekend.

De tweede buiten beschouwing gelaten grootte heeft betrekking op het aantal bedrijven, dat Maris in stand wil houden. Terecht is hij van mening, dat het niet aangast alle huidige bedrijven te willen laten voortbestaan en juist op te volgen. Na zijn voorstel om de landbouwbedrijven beneden 5 ha niet mee te tellen, laat Maris bij zijn daarop volgende beschouwingen echter ook de door deze bedrijven ingenomen oppervlakte van 188.000 ha buiten beschouwing (volgens de door hem gebezigde telling van 1947).

Uiteraard zal voor een deel van deze kleine bedrijven bij liquidatie de oppervlakte toegevoegd worden aan bedrijven, die reeds groter dan 5 ha zijn, of zal deze oppervlakte wellicht een niet-agrarische bestemming krijgen.

Stellig echter zal ook van een deel dezer bedrijven de oppervlakte dienen om door samenvoeging met andere tot meer levensvatbare eenheden te komen. In het door Maris geschetste beeld tot nieuwe bedrijven van meer dan 5 ha, die dan eveneens voor in standhouding in aanmerking blijven kunnen. De op deze bedrijven opvolgende boerenzoons kunnen dus ook op het berekende teveel in mindering worden gebracht. Om welk aantal het hierbij gaat, hangt af van:

- 1) welk deel van de totale oppervlakte dezer kleine bedrijven tot deze vorming van mee te tellen nieuwe bedrijven bijdraagt en
- 2) hoe groot deze nieuwe bedrijven gemiddeld zijn.

Wat het tweede punt betreft, zijn de nieuwe bedrijven uiteraard tenminste 5 ha groot, terwijl het niet waarschijnlijk is, dat uit deze samenvoegingen veel bedrijven van 10 of meer ha zullen ontstaan. Daartoe zouden nl. samenvoegingen van minstens 3 bedrijven nodig zijn.

Indien de gemiddelde grootte op 7 ha gesteld wordt, is het daarbij ontstaande beeld zeker niet geflatteerd.

Voor het aandeel in de 188.000 ha, dat voor de vorming van nieuwe bedrijven bestemd wordt, zou aangeknoopt kunnen worden bij de recente ontwikkeling, ware het niet dat daarbij ook de splitsing van grotere bedrijven een rol speelt. Nadere beschouwing der gegevens verschaft echter de indruk, dat tot dusverre ongeveer de helft van het door de kleine bedrijven verloren areaal bij samenvoeging tot nieuwe bedrijven van meer dan 5 ha beschikbaar is geweest. Indien deze verhouding ook voor het gehele areaal wordt aangenomen, betekent dit dat er uit 65.000 door Maris buiten beschouwing gelaten bedrijven ca. 12.000 ontstaan, die ook bij zijn veronderstellingen kunnen blijven bestaan.

Ten opzichte van de 171.000 bedrijven, waarmee Maris gerekend heeft, is dit een ca. 7 pCt. grotere plaatsingsmogelijkheid. Voor de zoons jonger dan 25 jaar komen dus uiteindelijk niet de hiervoor berekende 34 per 100 bedrijven vrij maar 36, waardoor het overschot in deze groep verder vermindert tot 13.000, waarvan 12.000 in de zandgebieden. Voor de zoons van 25 jaar en ouder komt het toelaatbare aantal op 7,3 per 100 bedrijven. Het overschot bedraagt dan 12.000 zoons, waarvan 8.000 in de zandgebieden.

Het buiten beschouwing laten van de beide hier genoemde factoren heeft er dus toe geleid, dat ook bij de door Maris aangenomen uitgangspunten (minimum 5 ha en op 27 jaar boer) het teveel aan medewerkende boerenzoons ca. 17.000 te hoog is berekend en niet ruim 42.000 maar 25.000 bedraagt, waarvan niet 25.000 maar 20.000 in de zandgebieden.

Ten slotte nog dit. Het is zeker niet mijn bedoeling met dit betoog de ernst van het boerenzoons-vraagstuk aan te tasten. De verbeterde uitkomsten geven daartoe, met name voor de zandgebieden, ook allermindst aanleiding. Wel echter ben ik van mening dat juist deze ernst ook een ernstige analyse had gerechtvaardigd die Maris heeft uitgevoerd. Niet alleen i.v.m. de totale uitkomst, maar ook omdat in zijn, te zeer vereenvoudigde, berekeningen twee belangrijke aspecten van het vraagstuk te weinig nadruk krijgen, nl.

- 1) het grote (de helft) en algemeen landelijk verspreide aandeel van de oudere zoons in dit vraagstuk, d.w.z. van juist hen voor wie de door Maris aanbevolen middelen deels nauwelijks meer hulp kunnen bieden;
- 2) de vrijwel volledige concentratie van het teveel aan jongere zoons in de zandgebieden.

NASCHRIFT.

In het artikel over „Het boerenzoons-vraagstuk in groter verband” zijn naast beschouwingen ook enkele berekeningen opgenomen over het teveel aan boerenzoons. Deze berekeningen dragen een globaal karakter, omdat het basismateriaal niet toeliet aan alle factoren aandacht te besteden. De uitkomsten moeten dan ook worden gezien als een globale benadering van de werkelijke aantallen. Alleen al het feit, dat de laatste telling van de boerenzoons van 15-25 jaar dateert van 1947 en wij de daling van deze groep niet nauwkeuriger kunnen aangeven dan met 10 à 20 pCt. is een aanwijzing voor de grootte van het korreltje zout, waarmee men de uitkomsten moet nemen.

Koppejan is nu van mening, dat twee factoren niet hadden mogen worden verwaarloosd, t.w.:

1. de sterftkans van boeren en boerenzoons;
2. de vrijkomende grond van de bedrijven van 1-5 ha.

Ad 1. Beperken wij ons tot de boeren — de sterfte van de boerenzoons is zo gering, dat een discussie hierover geen zin heeft — dan zal blijken, dat de sterfte van deze groep weinig verandering brengt in het door ons berekende teveel aan boerenzoons. Geheel afgezien namelijk van de waarde van sterfteberekeningen voor een groep, waarvan de leeftijdsopbouw slechts zeer globaal bekend is, zouden wij eerst de vraag willen beantwoorden, of de door sterfte vrijkomende bedrijven wel beschikbaar voor de hier getelde boerenzoons ouder dan 15 jaar.

In de eerste plaats komt door sterfte van bedrijfshoofden, die geen zoons hebben boven 15 jaar, geen bedrijf vrij voor de in de berekening betrokken boerenzoons boven 15 jaar. Het betreft hier notabene meer dan 60 pCt. van het totaal aantal bedrijfshoofden.

In de tweede plaats komt door sterfte in de oudere jaarklassen geen bedrijf extra vrij, omdat deze oudere jaarklassen toch reeds geheel vrijkomen.

Er blijven dan slechts enkele jaarklassen over, waaruit door sterfte nog bedrijven extra kunnen vrijkomen. Dit geringe aantal, hoogstens 10 à 15 pCt. van het door Koppejan berekende aantal, zouden wij graag willen verwaarlozen, gelet ook op de globale wijze waarop het vraagstuk gekwantificeerd kan worden.

Ad 2. De tweede aanmerking is van geheel andere aard. Koppejan maakt er bezwaar tegen, dat wij bij een alternatieve berekening alleen maar rekening houden met het bestaande aantal bedrijven groter dan 5 ha en de grond die vrijkomt van de bedrijven van 1-5 ha niet gebruiken om er nieuwe bedrijven groter dan 5 ha van te maken.

Dit is dus een bezwaar tegen een uitgangspunt. Toch zouden wij graag deze voorwaarde handhaven. Bij de tweede berekening is het inderdaad de bedoeling alleen rekening te houden met het bestaande aantal bedrijven groter dan 5 ha. Verondersteld is dus, dat de grond van de bedrijven kleiner dan 5 ha gebruikt wordt om er de bedrijven boven de 5 ha mede te vergroten. Het is hier o.i. niet de plaats om dieper op het vraagstuk van de bedrijfsgroottesanering in te gaan — het zou minstens nog een artikel vragen —; alleen zij hier nog opgemerkt, dat naar onze mening het vermelde uitgangspunt minstens noodzakelijk is om een gezonde bedrijfsstructuur in de landbouw te krijgen.

Alles overziend blijven wij van mening, dat onze berekening de orde van grootte wel benadert. In Nederland zullen ongeveer 80.000 à 90.000 boerenzoons voor-

komen en bij de gemaakte veronderstelling is dat ongeveer 40.000 te veel; het kan natuurlijk enkele duizenden meer of minder zijn.

Samenvattend zouden wij ten slotte nog de volgende conclusies willen noteren:

1. het beschikbare materiaal laat geen gedetailleerde analyse toe;
2. onze globale analyse (volgens Koppejan te weinig ernstig) geeft een aanvaardbare benadering van de omvang van het boerenzoonsvraagstuk;
3. de meer ernstige analyse van Koppejan ziet enkele essentiële feiten over het hoofd, waardoor zijn conclusies onjuist zijn.

's-Gravenhage.

Dr. Ir. A. MARIS.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Door voortdurend hoge belastingontvangsten werd de Schatkist zo boordevol, dat het Ministerie van Financiën met ingang van maandag 17 september de verkoop van schatkistpapier via de Agent stopzette. Deze verkoop over de toonbank, die sinds 20 juli jl. onafgebroken had opengestaan, en die driemaandspromessen met een disconto van 3 pCt. per jaar betrof, leidde de afgelopen maanden tot de uitgifte van ca. f. 200 mln. van dergelijke promessen. Dit papier vormde eigenlijk het eerste sinds jaren, over de condities waarvan in geldmarktkringen geen gebrom of gemopper werd vernomen; zowel qua rentevergoeding als qua looptijd viel het kennelijk in de smaak der geldgevers.

In tegenstelling tot de gang van zaken bij vorige gelegenheden ging de stopzetting van de afgifte bij de Agent ditmaal niet gepaard met het openen van de verkoop van schatkistpapier via De Nederlandsche Bank.

De keerzijde van de medaille vormde de krappe positie der banken. Gesteld voor de noodzaak om in verband met de eisen der kasreserveregeling vóór de 22e van de maand de eindjes over het ten einde spoedende maandtijdvak gemiddeld aan elkaar te hebben geknoopt, moesten deze op grote schaal bij de Centrale Bank krediet opnemen (per 17 september voor méér dan f. 200 mln.). Krapte en nog eens krapte was in deze situatie uiteraard het wachtwoord.

De kapitaalmarkt.

De Amerikanen zijn blijkbaar omtrent hetgeen er bij de Koninklijke gaat gebeuren vooraf goed ingelicht. De voorspelling van een splitsing van de aandelen ad. f. 50 dezer maatschappij in verhouding 2½ op 1 werd althans bewaarheid. Na deze maatregel — die praktisch alleen van belang is voor de Amerikaanse markt in deze aandelen, waar men een aandeel met een beursnotering van ca. \$ 100 te „zwaar” acht — blijft de vraag open, of er in de toekomst bij dit fonds nog ander gunstig nieuws uit de bus zal komen. Op de langere termijn gezien acht „men” dit waarschijnlijk, waarbij naast dividendverhoging nog steeds een bonus voor het geval er hier te lande een nieuwe Herkapitalisatiewet zou komen wordt genoemd. Dat het accent hierbij sterk op het woord „langere” ligt bleek inmiddels wel uit de koersterugslag, die deze aandelen gedurende de verslagweek ondergingen.

De Nederlandse aandelenmarkt hield zich inmiddels, ondanks het gevoel van teleurstelling over het nieuws van de Koninklijke, vrij ferm. Scheepvaart aandelen ver-

toonden zelfs een flinke koersstijging i.v.m. de vrachtenstijging, die in het sequel der Suez-affaire optrad.

De stabiliteit van het aandelenkoersniveau te Amsterdam stak overigens nog gunstig af bij de flauwe stemming in Wallstreet. Na de daling van de afgelopen week belandde het aandelenkoersgemiddelde (Dow Jones Industrials daar op 20 september op het cijfer 487,1. Vorig jaar, nl. op 23 september 1955, de dag vóór de eerste hartaanval van President Eisenhower, stond genoemd koersgemiddelde op 487,5. Van een hervatting van de toen rauwelijks onderbroken opgaande trend van het aandelenkoersniveau in de Verenigde Staten is derhalve nog niets te constateren.

Op de Nederlandse obligatiemarkt heerst momenteel eveneens dood tij. Hier en daar kwam er de afgelopen week een kwart of half procentje bij, doch veel naam mocht het niet hebben. De stroom van 4½ pCt. gemeentemissies is thans verminderd tot een smal beekje. Zo kwam er de afgelopen week één zo'n emissie bij. (f. 3 mln. 4½ pCt. Tilburg), terwijl er door het passeren van de inschrijvingsdatum anderzijds weer één van het lijstje verdween (f. 3 mln. 4½ pCt. Gemeente Groningen, „nagenoeg geheel verplaatst”). Amsterdam komt ten tweede male met een 2½ pCt. premielening groot f. 20 mln. met prijzen van 2½ ton enz. De vorige premielening dezer gemeente werd o.a. door majoreren sterk overtekend; wellicht is deze bezigheid thans zo riskant geworden dat het koren der echte inschrijvers gescheiden zal worden van het kaf der premiejagers.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	7 Sept. 1956	14 sept. 1956	21 sept. 1956
Algemeen		214,0	214,8	215,2
Internat. concerns		286,8	291,8	289,0
Industrie		165,7	162,3	162,8
Scheepvaart		169,9	168,7	177,9
Banken		141,2	140,7	139,2
Indon. aand.		111,6	107,5	106,8
Aandelen				
Kon. Petroleum		789½	832	822¼
Unilever		394	391¾	387¾
Philips		280½	274	276½
A.K.U.		250½	246½	241½
Kon. N. Hoogovens		337	325	327
Van Gelder Zn.		235	230¾	227
H.A.L.		194	196	200½
Amsterd. Rubber		84¼	77	76½
H.V.A.		106	101	100¾
Staatsfondsen				
2½ pCt. N.W.S.		72¾	72½	72¼
3-3½ pCt. 1947		90½	91½	91½
3½ pCt. 1955 I		88½	88¾	88¼
3 pCt. Grootboek 1946		89	88½	88¾
3 pCt. Dollarlening		93½	94	94½
Diverse obligaties				
3½ pCt. Gem. R'dam 1937 VI ...		91	92	94
3½ pCt. Bk. v. Ned. Gem. 1954 II/III		84½	84¾	84¾
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen		93	92	92
3½ pCt. Philips 1948		94¼	94¾	95
3½ pCt. Westl. Hyp. Bank		85½	87½	89

J. C. BREZET.

STATISTIEKEN

WERKLOOSHEID ^{1) 2)}

Maand	Totaal aantal werklo- zen	waarvan		
		nijverheid	landbouw	losse arbeiders
31 aug. 1955	28.100	8.200	2.500	5.200
30 sept. 1955	26.800	6.400	1.700	5.000
31 okt. 1955	28.600	7.000	2.400	5.400
30 nov. 1955	36.000	9.300	6.100	6.900
31 dec. 1955	52.100	14.800	11.500	10.300
31 jan. 1956	53.900	13.600	10.200	5.100
29 febr. 1956	59.200	15.000	12.400	5.800
31 mrt. 1956	32.500	6.200	3.300	2.500
30 april 1956	24.500	3.400	2.400	1.700
31 mei 1956	18.400	2.400	1.100	1.200
30 juni 1956	18.800	2.500	2.100	1.200
31 juli 1956	21.100	4.400	1.700	1.500
31 aug. 1956	20.800	4.200	900	1.300

¹⁾ Ontleend aan het Statistisch Bulletin van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

²⁾ Gegevens van arbeidsbureaus; afgerond op honderdtallen.

Behoeft Uw staf uitbreiding?

Verzuimt dan niet E.-S.B. voor Uw oproep in te schakelen. E.-S.B. biedt U een grote trefzekerheid, óók bij aspirant-leidinggevende functionarissen in de commerciële, administratieve of aanverwante sectoren.

Advertentie-afd. — Postbus 42 — Schiedam

Waardepapier

EFFECTEN CHEQUES

*

BOEK-, STAAL-, STEEN- EN OFFSETDRUKKERIJ

C. Chevalier

Rotterdam, Piekstraat 24, Tel. K 1800-77700 (3 lijnen)

DE OLVEH VAN 1879

PENSIOEN VERZEKERINGEN

VOOR IEDER BEDRIJF EEN PASSENDE REGELING
VOOR IEDERE REGELING EEN PASSENDE VERZEKERING

Deskundig
advies wordt
op aanvraag
gaarne verstrekt.

Kortenaerkade 1 - 's-Gravenhage - Telefoon 180120

Gemeente LOON OP ZAND

1. Aantal inwoners: 14.000. Loonklasse 3.

2. Ligging.

Gelegen in midden Noord-Brabant ± 6 km ten noorden van Tilburg en ± 20 km ten westen van 's-Hertogenbosch en ten oosten van Breda.

3. Verbindingen.

Frequente autobusverbindingen met Tilburg, 's-Hertogenbosch en Breda.

4. Middelen van bestaan.

Voornamelijk industrie en wel schoen-, leder- en lederwarenindustrie; daarnaast handschoenenfabrieken, houtbewerkingsbedrijven (meubelen, houten hakken) en metaalwarenindustrie.

Het snel toenemend toerisme vormt een niet onbelangrijke bron van inkomsten; in deze sector kunnen nog veel mogelijkheden worden benut.

5. Ontspanningsmogelijkheden.

Ruim 35% van de gemeente bestaat uit bos, heide en zandverstuiving. Het natuurpark „De Efteling” is een unieke recreatiegelegenheid met sportvelden, tennisbanen en zwembad.

6. Industrievestiging.

Kaatsheuvel.

Industrieterrein is geprojecteerd in het noordwesten en het noordoosten. In het noordwesten is 2½ ha bouwrijp (gelegen aan verharde wegen waarin water-, gas- en elektriciteitsleidingen (ook krachtstroom)).

Loon op Zand.

In het westen is industrie-terrein geprojecteerd, dat gelegen is aan de weg Tilburg—Waalwijk.

Inlichtingen worden
verstrekkt
ter gemeente-secretarie
te Kaatsheuvel